

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2015-жылдын декабрь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Жеңиш Н.
Кеңештин мүчөлөрү: Орозбаева Л. Д.
Кадыралиев А. Д.
Исакова Г. А.
Садыров А. К.
Лелёвкина Э. В.
Богатырев М. М.

Жооптуу катчы: Капарова Г. А.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон
өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2015.

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада,
кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып
жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет”
басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101.
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Финансы статистикасы жана маалымдоо башкармалыгы
Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү
телефону: (+996 312) 66-91-93
факсы: (+996 312) 66-91-67
электрондук почта: gkararova@nbkr.kg

Басылма жылына эки жолу – июнь жана декабрь айларында, кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (Улуттук банктын) өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал өзүндө республиканын экономикалык өнүгүшү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы секторду өнүктүрүү тенденциялары жана төлөм балансы, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз жана Кыргыз Республикасынын инвестициялык позициялары боюнча маалыматтар чагылдырылат. Чейрек сайын – январь, май, июль, октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет (Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама)

Кеңири коомчулукка акча-кредит саясатынын максаттары жана натыйжаларына тиешелүү мезгил-мезгили менен маалымат берип туруу бул басылманын максаты болуп саналат. Басылмада тышкы чөйрөнүн өнүгүшүнө жана өлкө ичиндеги макроэкономикалык жагдайга талдап-иликтөөлөр, инфляцияга таасир эткен факторлор жана анын динамикасы тууралуу маалыматтар, инфляциялык болжолдоолор, Кыргыз Республикасынын экономикасынын реалдуу жана тышкы секторлорунда түптөлгөн жагдай, ошондой эле соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөр менен иш алып баруунун өнүгүү багыттары камтылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

“Улуттук банктын пресс-релизи” борбордук банкта жана банк тутумунда болуп өткөн жаңылыктар түрмөгүн, финансы рыногунун жума ичиндеги маалыматтарын жана жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн башка маалыматтарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма, республиканын коммерциялык банктарын жана коомчулукту ченемдик документтер менен камсыз кылуу жана аларга Улуттук банктын иши тууралуу маалымдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, ченемдик актыларды расмий жарыялоо үчүн каралган. Басылма айына бир жолу, кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланып турат.

Мазмуну

Киришүү	5
Негизги тыянактар	7
I. Макроэкономикалык жана финансылык конъюнктура	8
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	8
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	13
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	15
1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы.....	15
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	15
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	17
II. Банк сектору	23
2.1. Негизги тенденциялар.....	23
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	29
2.2.1. Кредиттик тобокелдиктер.....	29
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	35
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	39
2.2.4. Валюталык тобокелдик.....	39
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	41
2.2.6. “Дуушарлануу” (чалдыгуу) тобокелдиги.....	41
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	42
2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү.....	44
2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү.....	44
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү.....	45
2.3.3. Рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө.....	45
III. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери	47
3.1. Негизги тенденциялар.....	47
3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер.....	50
3.3. БФКМ системасын стресс-тестирлөө.....	54
IV. Төлөм системалары	56
V. Финансы секторунун ишин жөнгө салууну өркүндөтүү	60
Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү	62
Глоссарий жана кыскартуулардын тизмеси	63

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери республиканын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү менен коомчулукту тааныштыруу, мына ушул отчеттун негизги максатынан болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык тең салмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда, банк ишин жөнгө салууда жана Кыргыз Республикасынын финансы-кредит мекемелерин өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселелерине кызыккан жактар жана финансы рыногунун катышуучулары үчүн каралган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси.....	20
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногундагы баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тестирлөө.....	21
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарлары боюнча жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	34
4-кыстырма. 2010-жыл – 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары).....	37
5-кыстырма. Кыйыр валюталык тобокелдик аркылуу кредиттик тобокелдик.....	40
6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү.....	51
7-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү	52

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча макропруденциалдык талдап-иликтөөлөр, эконометрикалык модель түзүү, ошондой эле тике жана кайталап стресс-тестирлөө натыйжалары, финансы секторунун иши туруктуу мүнөзгө жана ар кандай макроэкономикалык таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин көрсөткөн.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде диверсификациялоонун начардыгы жана Кыргыз Республикасынын экономикасынын тышкы факторлордон көз карандылыгы алкагында экономикалык өсүштүн туруктуу динамикасы байкалган. Дээрлик бүтүндөй өсүшкө экономиканын: өнөр жай, кызмат көрсөтүү, курулуш жана айыл чарбасы сыяктуу бардык негизги секторлорунун алгылыктуу салымынан улам жетишилген. Банк сектору үчүн өлкөлүк тобокелдик, мурдагыдай эле, орточо болуп саналат. 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктардын резидент эместерде жайгаштырылган активдеринин салыштырма салмагынын (11,0 пайыздан 13,2 пайызга чейин) жана резидент эместер алдында милдеттенмелеринин (15,9 пайыздан 22,8 пайызга чейин) көбөйгөндүгү байкалган, мындай жагдай Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмунун өлкөлөрүнөн тышкы карыз алуулардын салыштырма салмагы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда жогорулагандыгына байланыштуу түптөлгөн.

Негизги соода өнөктөш өлкөлөрдө макроэкономикалык чөйрөнүн солгундашына байланыштуу келип чыккан тобокелдиктер Кыргыз Республикасында макроэкономикалык чөйрөнүн потенциалдуу начарлоосу аркылуу республиканын банк секторуна таасир этүүсү, натыйжада, Кыргыз Республикасынын банктарынын кардарларынын тышкы экономикалык ишкердикке байланыштуу финансылык абалынын начарлоосу мүмкүн.

Улуттук валютанын алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгүнө карабастан, Кыргыз Республикасынын банк сектору отчеттук мезгил ичинде макроэкономикалык таасирлерге туруктуулугун сактап турган. Макропруденциалдык талдап-иликтөөнүн жыйынтыгы, долларлашуу деңгээлинин өзгөрүүсүнөн тышкары, улуттук валютанын алсызданышы Кыргыз Республикасынын банк секторунун туруктуулугуна олуттуу таасир этпегендигин тастыктоодо. Мында, келтирилген стресс-тесттер карызгерлердин чет өлкө валютасындагы кредиттерди тейлөөгө жөндөмсүздүгүнөн улам, айрым банктар кыйыр валюта тобокелдигинин таасирине дуушарланууга кыйла ийкемдүү болуп калышкандыгын көрсөтүүдө. Бул тенденциянын сакталып калышы кийинчерээк тобокелдиктердин артышына алып келиши мүмкүн.

Экономиканы кредиттөөнүн жигердүү өсүшүнүн алкагында Кыргыз Республикасынын банк секторунун финансылык туруктуулук запасынын кыскаргандыгы тенденциясы улантылууда. Финансылык модель түзүүнүн жана кайталап стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча финансылык туруктуулук запасы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда бир аз төмөндөгөндүгүн көрсөтүп турат, бул экономиканы кредиттөө көлөмүнүн өсүшүнө жана өлкөнүн банк секторунда тобокелдик деңгээлинин жогорулашына байланыштуу болгон.

Кыймылсыз мүлк рыногунда турак жайга баанын өсүш арымынын басаңдашы белгиленген.

Коммерциялык банктардын стресс-тестирлөө жыйынтыктары, банк сектору кыймылсыз мүлккө баа 27 пайыздан көбүрөөк төмөндөгөн шартта, чыгымга учурап калышы ыктымалдыгын көрсөткөн. Ири банктар кыймылсыз мүлккө баа 32 пайыздан көбүрөөккө төмөндөгөн шартта, жоготууларга дуушар болот.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системасы бүтүндөй алганда штаттык режимде иштеген, ал эми финансы инфраструктурасында системалык тобокелдиктер деңгээли жөнгө салууга боло турган чекте бааланган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

Улуттук банк, 2015-жылдын башталышында орун алып турган инфляциялык тобокелдиктерди көңүлгө алуу менен, тиешелүү акча-кредиттик саясатты жүргүзгөн, ал монетардык түзүүчү инфляцияны чектөөгө жана алмашуу курсуна болгон кысымды төмөндөтүүгө багытталган.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында экономиканын өсүшү алгылыктуу динамикага ээ болгондугуна карабастан, өлкөдө макроэкономикалык тобокелдиктердин сакталып калгандыгы байкалууда. Мында, негизги кармап туруучу факторлор болуп соода өнөктөш өлкөлөрдө ишкердик жигеринин солгундашы жана экономиканын тышкы макроэкономикалык чөйрөдөн көз карандылыгы саналат.

Ички дүң өнүм

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде экономиканын туруктуу өсүш динамикасы байкалган, мында “Кумтөр” алтын-кен казып алуу ишканасында өндүрүү көлөмүнүн көбөйүүсү негизги фактор болуп саналган. 2015-жылдын январь-июнь айларынын жыйынтыгы боюнча ИДӨ өсүш арымы¹ 7,3 пайызды түзгөн (“Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ 4,4 пайызга өскөн). Өз кезегинде, 2014-жылдын январь-июнь айларында ИДӨ өсүшү 4,1 пайызды түзгөн (“Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ – 3,5 пайызды) түзгөн. ИДӨ өсүшү 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында экономиканын: өнөр жай (3,8 п.п.), кызмат көрсөтүү (1,5 п.п.), курулуш (0,7 п.п.) жана айыл чарбасы (0,2 п.п.) сыяктуу бардык негизги секторлорунун алгылыктуу салымынан улам жетишилген.

Өнөр жай продукциясынын көлөмүнүн өсүшү 2015-жылдын январь-июнь айларында 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 24,1 пайызга өсүшү, негизинен, “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканаларында өндүрүштүн олуттуу көбөйүүсүнө (50,2 пайызга) шартталган. Металл кендерин казып алуунун өсүшүнүн (10,6 эсеге) эсебинен пайдалуу кендерди казып алуу өндүрүшүнүн көлөмүнүн (104,3 пайызга) көбөйүүсү байкалууда. Ошону менен бирге эле, электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыз кылуу (жабдуу) чөйрөсүндө электр энергиясын өндүрүүнүн 10,5 пайызга кыскарышына байланыштуу, 6,8 пайызга төмөндөөсү байкалган. Мындан тышкары, текстиль өндүрүшүндө, кийим жана бут кийим өндүрүшүндө, булгаары жана башка булгаары буюмдары өндүрүшүнүн (-39,2 пайызга) жана химиялык продукциялар өндүрүшүнүн (-52,0 пайызга) олуттуу төмөндөөсү белгиленген.

Айыл чарбасында кароого алынып жаткан мезгил ичинде 2,4 пайызга өсүш алынган, ал мал чарба продукцияларынын көлөмүнүн 2,0 пайызга көбөйүүсү жана айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүн жыйноонун башталгандыгына шартталган.

Курулушта өсүш 11,2 пайызды түзгөн, бул негизги капиталга инвестициялардын 6,8 пайызга көбөйүүсү менен камсыз болгон. Курулуш көлөмүнүн өсүшү курулушта аткарылган подряддык иштердин жана башка капиталдык иштердин жана сарптоолордун, ошондой эле имараттарды жана курулмаларды капиталдык жана утурумдук оңдоо иштеринин көлөмүнүн көбөйүшүнө шартталган.

Кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө 2,8 пайызга өсүш маалымат жана байланыш чөйрөсүндө 5,1 пайызга, соодада 4,6 пайызга жана транспортто 4,1 пайызга өсүшүнүн эсебинен алынган.

¹ Алдын-ала маалыматтар.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы (пайыздар)

	январь - июнь					
	2014-ж.			2015-ж.		
ИДӨ	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100,0	4,1	4,1	100,0	7,3	7,3
Айыл чарба, токой чарба жана балык уулоо	10,4	-0,2	-0,02	9,5	2,4	0,2
Өнөр жайы	15,7	7,6	1,4	19,1	24,1	3,8
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	0,6	-3,8	-0,03	0,9	104,3	0,6
<i>Кайра иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	12,7	7,6	1,1	15,4	26,1	3,3
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	2,2	11,1	0,25	2,5	-6,8	-0,1
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,3	8,0	0,03	0,3	7,2	0,02
Курулуш	6,2	22,0	1,1	6,4	11,2	0,7
Көрсөтүлгөн кызматтар	52,6	1,9	1,0	51,3	2,8	1,5
<i>Дүң жана чекене соода; автомобиль жана мотоциклдерди оңдоо</i>	16,5	4,4	0,7	16,3	4,6	0,8
<i>Транспорттук иш жана жүктөрдү сактоо</i>	4,8	-0,3	-0,01	4,8	4,1	0,2
<i>Маалымат жана байланыш</i>	5,2	3,9	0,2	4,9	5,1	0,3
<i>Мейманканалар менен ресторандардын иши</i>	1,5	5,5	0,1	1,5	6,0	0,1
<i>Финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу</i>	0,5	-1,2	-0,01	0,5	0,7	0,004
<i>Кыймылсыз мүлк операциялары</i>	2,7	-1,7	-0,05	2,6	0,2	0,01
<i>Кесиптик, илимий жана техникалык иш</i>	1,9	0,2	0,004	2,3	-0,01	-0,0002
<i>Администрациялык жана көмөкчү иштер</i>	0,5	4,0	0,02	0,4	-1,0	-0,01
<i>Мамлекеттик башкаруу жана коргонуу; милдеттүү социалдык камсыздандыруу</i>	6,6	-2,5	-0,1	6,6	-0,2	-0,01
<i>Билим берүү</i>	6,6	1,7	0,12	6,2	1,3	0,1
<i>Саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык жактан тейлөө</i>	3,6	0,8	0,03	3,2	1,2	0,04
<i>Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу</i>	0,8	3,0	0,02	0,8	1,4	0,01
<i>Тейлөө багытындагы башка иштер</i>	1,2	-0,7	-0,01	1,1	1,0	0,01
Продуктулардан таза (субсидиялар эсептен алынган) салыктар	15,1	4,1	0,6	13,7	7,3	1,1

Булагы: УСК

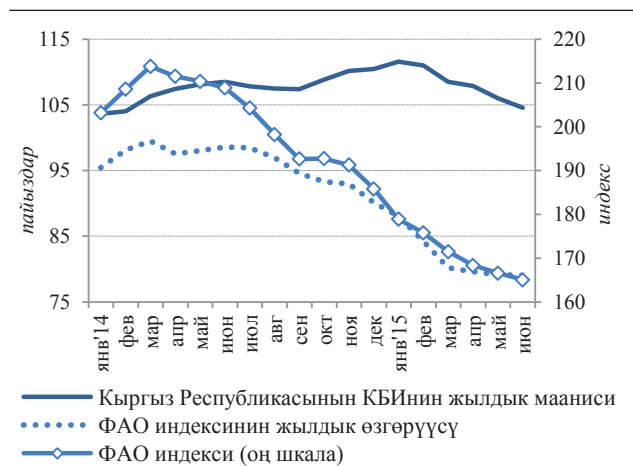
ИДӨ өсүшүнүн алгылыктуу арымда түптөлгөндүгүнө карабастан, алынган өсүш туруктуу болуп саналат, анткени, мурдагыдай эле, ал бир ишкананын ишине негизденет. Ошону менен бирге эле, экономиканын башка тармактары жарым жылдык ичинде өсүштүн катталышында өнүгүү динамикасына олуттуу өзгөрүүлөрдү киргизишкен эмес.

Инфляция

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде Кыргызстанда инфляциялык басымдын төмөндөөсү байкалган. Жыл башында инфляция электр энергиясына тарифтердин жогорулашынын (Кыргыз Республикасынын УСКсы тарабынан электр энергиясына тарифтер боюнча керектөө

куржунунун параметрлерине оңдоолор киргизилген) жана алкогольдук ичимдиктер менен акы төлөнүүчү кызматтарга баанын жогорулашынын эсебинен калыптанган. Азык-түлүк жана чийки зат товарларына дүйнөлүк баанын төмөндөө тенденциясынын сакталып калышы, Улуттук банк тарабынан жүргүзүлүп жаткан акча-кредиттик саясат менен бирге буудайга импорттолуучу баанын турукташуусу кийинчерээк өлкөдө инфляциялык процесстердин төмөндөшүн шарттаган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча 2015-жылдын июнь айынын жыйынтыгы боюнча инфляция мааниси 4,5 пайызды түзгөн, ал эми өтүп жаткан жылдын башталышына карата ал 11,6 пайыз (2014-жылдын тиешелүү көрсөткүчү 8,5 пайыз) чегинде катталган, мында базалык инфляциянын жылдык мааниси жыл башында 10,5 пайызга төмөндөө менен июнь айында 7,0 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ динамикасы жана ФАО индекси

Булагы: КР УСК, www.fao.org

2014-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 18,3 пайызга төмөн. ФАО индексинин динамикасы менен ички инфляциянын ортосундагы ажырым, негизинен, аба-ырайынын алгылыксыз шарттарынан улам 2014-жылдын жыйынтыгы боюнча республиканын айыл чарба өндүрүш көлөмүнүн төмөндөөсүнүн ички бааларга таасири менен түшүндүрүлөт.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдында маалыматтарына ылайык, 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджет 4,7 млрд. сом өлчөмүндө профицит менен аткарылган же ИДӨгө карата 2,7 пайызды түзсө, 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бюджет 2,3 млрд. сом тартыштык менен аткарылган же ИДӨгө карата 0,2 пайызды түзгөн. Бюджет тартыштыгын жалпы каржылоо негизинен, ички булактардын эсебинен – 9,7 млрд. сом (ИДӨгө карата 5,6 пайыз), тышкы булактардын эсебинен 0,3 млрд. сом өлчөмүндө жүзөгө ашырылган.

Негизги азык-түлүк товарларынын дүйнөлүк котировкаларынын төмөндөө тренди 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында негизинен, 2014-2015-маркетинг сезонунда мол түшүм алынышына жана өтүп жаткан жылдын башталышына карата өтмө запастардын ири көлөмдө болушуна шартталган, бул дүйнөдө сунуштун көбөйүүсүнө алып келген. Азык-түлүк бааларынын төмөндөөсүнө АКШ долларынын бекемделиши кошумча фактор болуп саналган, ал керектөөчү өлкөлөр тарабынан импорттук суроо-талаптын бир аз кыскаруусун шарттаган. Азык-түлүк бааларынын эл аралык баалардын өзгөрүү тенденциясын чагылдырган ФАО индексинин орточо мааниси 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында 171,0 пунктту түзгөн, бул

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2015-ж. январь-июнь айлары		2014-ж. январь-июнь айлары	
	млрд. сом	ИДӨгө %	млрд. сом	ИДӨгө %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	59,9	34,7	49,2	34,4
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	59,9	34,7	49,2	34,4
финансылык эмес активдерди сатуу	0,0	0,0	0,0	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	55,2	32,0	51,5	34,6
анын ичинде: операциялык иштен чыгашалар	48,7	28,2	43,8	29,2
финансылык эмес активдерди сатып алуу	6,6	3,8	7,7	5,5
Тартыштык (-) / Профицит (+)	4,7	2,7	-2,3	-0,2
Бюджетти каржылоо	10,1	5,8	9,8	8,4
Тышкы каржылоо	0,3	0,2	11,6	3,3
Ички каржылоо	9,7	5,6	-1,7	5,1

Эсептөөлөрдө мурда колдонулган ыкманы² колдонуу азыраак профицитти көрсөтүп турат, ал Улуттук банктын баа берүүсү боюнча 3,8 млрд. сомду же ИДӨгө карата 2,2 пайызды (2014-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бюджет тартыштыгы салыштырма ыкмада 10,9 млрд. сомду же ИДӨгө карата 7,2 пайызды) түзгөн.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында республикалык бюджеттин киреше бөлүгүнүн аткарылышы 131,3 пайыз чегинде катталган, бул көбүнчө, салыктык эмес кирешелерди жыйноо планын 3 эсеге жана салыктык кирешелерди жыйноо планын 102,6 пайызга ашыкча аткаруунун натыйжасы болгон. Салыктык эмес кирешелерди жыйноо планы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пайдасынын эсебинен жана Талас областындагы “Жерүй” алтын кенин казып алуу максатында, жер кыртышын пайдалануу укугуна төлөмдөрдүн эсебинен ашыкча аткарылган. Мында Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик салык кызматынын салыктарды жыйноо планы 105,5 пайызга, ал эми Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик бажы кызматынын планы 100,0 пайызга аткарылган. Республикалык бюджеттин чыгаша бөлүгүн каржылоо 95,8 пайызга аткарылган.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Өлкөдө тышкы сыяктуу эле, ички факторлорго байланыштуу макроэкономикалык тобокелдиктердин сакталуусу уланууда. Негизги соода өнөктөш өлкөлөрдө ишкердик жигеринин солгундашы, ал эми айрым учурларда экономикалык төмөндөө биздин өлкөнүн экономикасынын өсүш арымына терс таасирин тийгизүүнү улантууда жана реалдуу секторду туруктуу өнүктүрүүдө тобокелдиктерди камтыйт.

АКШ долларынын алмашуу курсунун өзгөргөндүгүнөн улам жана Евразия экономикалык бирлигине кошулушунун алкагында бажы эрежелеринин өзгөргөндүгүнө байланыштуу экспорттолуучу товарлардын көлөмүнүн мындан ары кыскаруусу жана импорттолуучу товарлардын көлөмүнүн төмөндөөсү жөнүндө болжолдоолор сакталууда.

ИДӨ өсүшү биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча алгылыктуу динамикасын сактап турат, бирок экинчи жарым жылдыкта иштетүү өнөр жайында түптөлгөн жагдайга байланыштуу, өсүш арымынын басаңдоосу күтүлүүдө. “ЦентерраГолдИнк.” компаниясынын акыркы пресс-релизине

² Республикалык бюджеттин 2012-жылда аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын сунуш-көрсөтмөлөрүнө ылайык, Финансы министрлиги тарабынан МИПти эсепке алуу өзгөртүлгөн. Анда 2013-жылдын сентябрынан тартып чыгаша катары эмес, финансылык активдер катары эсепке алынган кайра кредиттелген каражаттар бөлүгү бюджет тартыштыгынын ордун жабуу булактарында чагылдырылган (булагы: Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014-2015-жылдарга болжолдоолор жөнүндө” мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү туралуу” мыйзам долбоору боюнча токтом долбооруна карата маалымдама-негиздеме).

ылайык³, ал өзүнүн 2015-жылдагы болжолдоосун сактап турган, ага ылайык “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканасында өндүрүштүн реалдуу мааниде 17 пайызга кыскаруусу жүрөт, бул өнөр жай сектору сыяктуу эле, бүтүндөй алганда ИДӨнүн көрсөткүчтөрүнө да олуттуу таасирин тийгизиши мүмкүн.

Өлкөнүн дүйнөлүк азык-түлүк жана чийки зат рынокторунун конъюнктурасынан жогорку деңгээлде көз карандылыгы жана ички өндүрүштүн жеткиликсиз деңгээлде болушу шарттарында өлкөдө баа туруктуулугу жагында орун алышы мүмкүн болгон тобокелдиктер мурдагыдай эле сакталып турат. Келээрки мезгилде Кыргыз Республикасында инфляциялык процесстер ички монетардык эмес факторлордун (коммуналдык кызматтарга тарифтердин улам жогорулоосу, калктын инфляциялык күтүүлөрү) жана азык-түлүккө жана чийки затка дүйнөлүк баа динамикасынын таасир этүү деңгээлине жараша болот.

Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгынын кеңейиши 2015-жылга каралган Бюджет жөнүндө мыйзамга киргизилген өзгөртүүлөргө ылайык, инфляция арымынын тездеши тобокелдигинин орун алышы жана бюджеттик каражаттардын текши сарпталбагандыгынын натыйжасында келээрки мезгилде баа туруктуулугу үчүн коркунучтардын келип чыгышы ыктымалдуулугуна өбөлгө түзөт.

³ “ЦентерраГолдИнк.” компаниясынын 2015-жылдын 17-ноябрындагы пресс-релизи.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык институттар (банктык эмес финансы-кредит мекемелери, камсыздандыруу компаниялары, инвестициялык жана пенсиондук фонддор, фондулук биржалар) түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

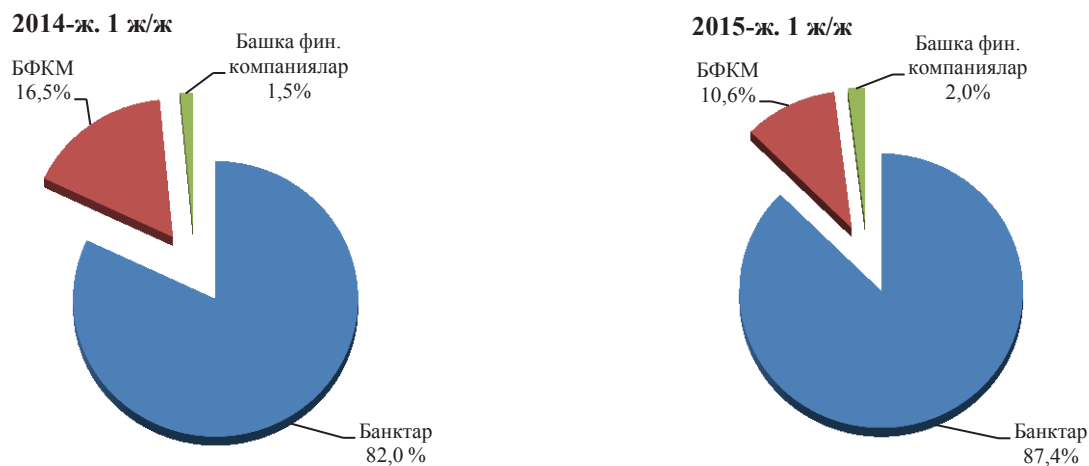
Финансы институттары	2012	2013	2014	1 ж/ж 2014	1 ж/ж 2015
Коммерциялык банктар	23	24	23	24	23
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	837	794	689	730	620
Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ), анын ичинде:	810	765	660	701	591
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	320	277	215	230	176
микрокредиттик компаниялар	242	208	154	167	115
микрокредиттик агенттиктер	74	65	56	59	56
микрофинансылык компаниялар	4	4	5	4	5
“КСФК” ААКсы	1	1	1	1	1
Кредиттик союздар	183	153	135	143	127
Алмашуу бюролору	306	334	309	327	287
Камсыздандыруу компаниялары	16	18	17	18	17
Инвестициялык фонддор	8	8	9	8	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2	2

Булагы: Улуттук банк, УСК

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата финансы секторунун активдери 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 28,8 млрд. сомго көбөйүү менен 178,8 млрд. сомду же ИДӨгө карата 46,8 пайызды түзгөн.

Финансы секторунун чогуу алгандагы активдериндеги банк секторунун үлүшү 87,4 пайызды түзгөн. БФКМ жана башка финансылык компаниялардын үлүшүнө, тиешелүүлүгүнө жараша 10,6 пайыз жана 2,0 пайыз туура келген (1.2.1-график).

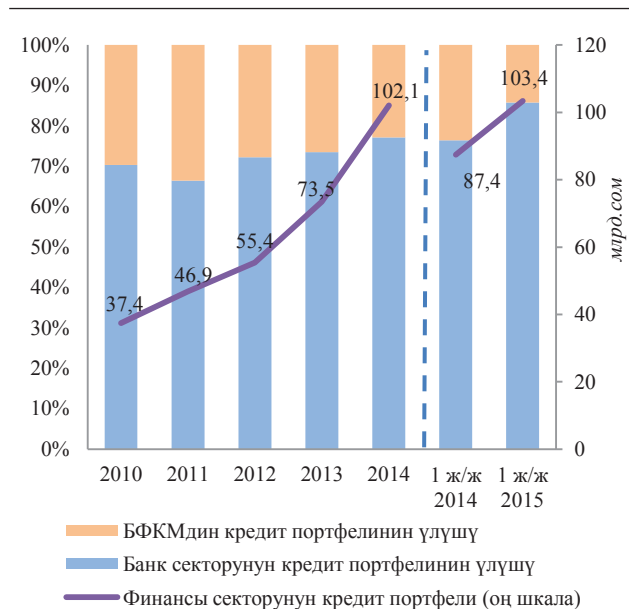
1.2.1-график. Кыргызстандын финансы секторунун активдеринин институционалдык түзүмү
пайыздар

Булагы: Улуттук банк

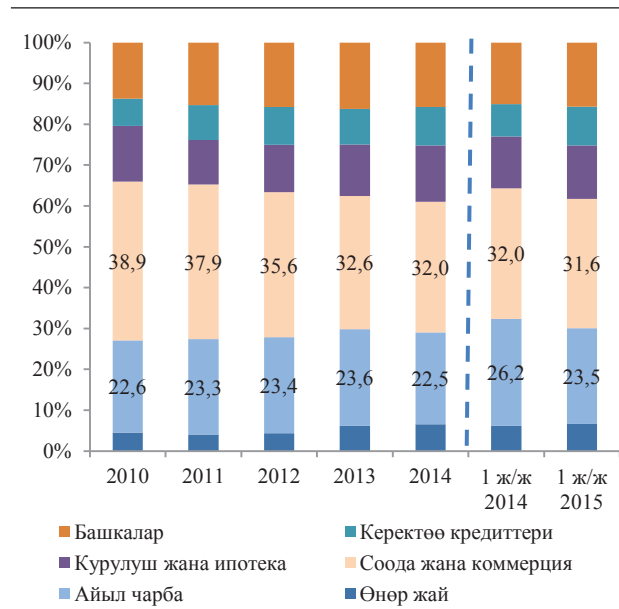
Банктардын жана БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели отчеттук мезгил ичинде 2014-жылга салыштырганда 18,3 пайызга көбөйүү менен 103,4 млрд. сомду же ИДӨгө карата 27,1 пайызды түзгөн. Банктардын финансы секторунун кредит портфелиндеги кредиттеринин үлүшү 9,3 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 85,8 пайыз (1.2.2 -график) чегинде катталган.

1.2.2-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

1.2.3-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө, мурдагыдай эле, соода тармагына (банктар) жана айыл чарбасына (БФКМ) концентрациялануу белгиленген. Финансы секторунун кредит портфелинин экономиканын жогоруда белгиленген тармактарындагы чогуу алгандагы үлүшү кароого алынып жаткан мезгилде берилген кредиттердин жалпы көлөмүнүн 55,1 пайызын жана 57,0 млрд. сомду (1.2.3-график) түзөт.

1.3. Финансы рынокторунун абалы

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде ички валюта рыногундагы жагдай, мурдагыдай эле, алмашуу курсуна жогорку деңгээлде басым жасалышы менен мүнөздөлгөн. Аймакта геосаясий жагдайдын начарлоосунун, тактап айтканда, Россия менен батыш өлкөлөрүнүн ортосунда эмбаргонун улантылышы алкагында, улуттук валютанын номиналдык мааниде алсызданышы байкалган.

Мурдагыдай эле, алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн текишилөө үчүн Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу сыяктуу эле, сатып алуу боюнча да валюта интервенцияларын жүргүзгөн.

Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда репо операциялар боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин бир учурда жогорулоосунда катышуучулардын жигердүүлүгүнүн активдүүлүгү белгиленген. Мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары рыногунда чен жогорулоого ык койгон.

1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы

Валюта рыногу

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында өлкө рыногу, анын ичинде АКШ долларынын курсу бир аз өзгөрүлмөлүүлүк менен мүнөздөлгөн. Кыргыз Республикасынын ички рыногунда чет өлкө валютасынын алмашуу курсунун динамикасы фундаменталдык факторлордун таасирине – Америка экономикасынын калыбына келишинен жана АКШ Федералдык резерв системасы тарабынан жүргүзүлүп жаткан саясаттан улам, АКШ долларынын позициясынын бекемделишине, бир жагынан, экинчи жагынан, аймакта геосаясий жагдайдын курчушунун натыйжасында орус рублинин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн өсүшүнө шартталган. АКШ долларынын сомго карата расмий курсу жыл башынан тартып кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата 5,4 пайызга, 1 АКШ доллары үчүн 58,8865 сомдон 62,0788 сомго чейин жогорулаган.

Отчеттук мезгил ичинде тышкы таасирлердин жана алып-сатардык басымдын таасирлери Улуттук банктын валюта интервенциялары жана улуттук валюта курсунун кескин өзгөрүшүн текишилөөгө багытталган башка чаралары менен жөнгө салынган. Кароого алынып жаткан мезгилде Улуттук банк тарабынан АКШ долларын сатуу (179,1 млн. АКШ доллары суммасында) сыяктуу эле, сатып алуу боюнча да (40,8 млн. АКШ доллары суммасында) валюталык интервенцияларды жүргүзгөн.

Акча рыногу

Акча-кредит саясатынын негиздеринин өзгөрүүсүнүн натыйжасында банктар аралык карыз алышуу рыногунда коммерциялык банктардын жигердүүлүгү өскөн. Алсак, репо операцияларынын көлөмү 2014-жылдын салыштыруу үчүн алынган көрсөткүчүнө салыштырганда 1,5 эсеге өскөн. Жалпысынан, рынок банктар аралык операциялардын жүргүзүлүшү эсебинен коммерциялык банктардын ортосунда ликвиддүү каражаттардын кайра бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу менен туруктуу иштеп турган. Ошону менен бирге эле, улуттук валютадагы стандарттык кредиттик банктар аралык бүтүмдөр көлөмү 161,0 млн. сомго чейин төмөндөгөн.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдери жана облигациялар рыногу ар тараптуу өзгөргөн.

Жүгүртүү мөөнөтү 3, 6 жана 12 айлык баалуу кагаздардан турган мамлекеттик казына векселдер рыногунда сунуштун жалпы көлөмү 3,0 млрд. сомго чейин (+14,1 пайыз), жайгаштыруу көлөмү 1,9

млрд. сомго (+15,3 пайыз) чейин көбөйгөн. Бул баалуу кагаздар боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 4,1 п.п., 12,4 пайызга чейин жогорулаган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде жүгүртүү мөөнөтү 2 жана 3 жылдык мамлекеттик казына облигациялары чыгарылган. МКОнун жарыяланган эмиссияларынын жалпы көлөмү 2014-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 3,6 пайызга көбөйүү менен 2,5 млрд. сомго жеткен, ал эми айкын МКО 1,7 млрд. сом суммасында жайгаштырылган, бул өткөн жылдын ушундай эле көрсөткүчүнө салыштырганда 59,6 пайызга төмөн. Мында орточо алынган жалпы кирешелүүлүк 1,8 п.п., 15,6 пайызга чейин жогорулаган.

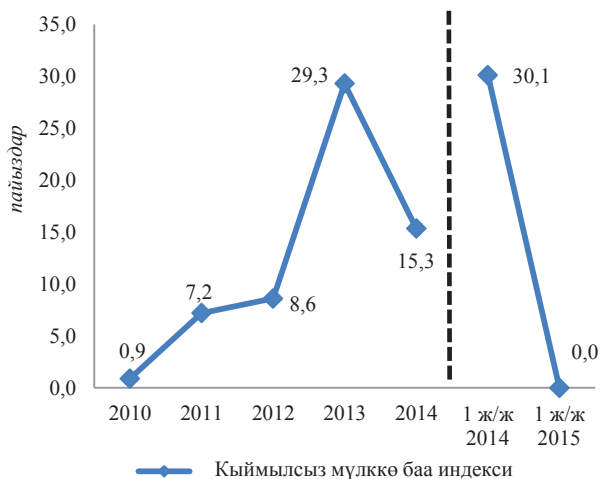
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин басаңдоосу байкалган⁴. Бул батирлерге баанын терс арымда өсүшү (иликтөөгө алынып жаткан мезгилде баалардын төмөндөөсү 8,1 п.п түзгөн), ошондой эле жеке турак үйлөргө баалардын өсүш арымынын 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда көбөйүүсү (баалардын өсүшү 13,2 п.п.) менен шартталган.

Кыймылсыз мүлккө баанын өзгөрүүсүз калышы, ошондой эле орточо эмгек акы деңгээлинин жогорулашы кыймылсыз мүлк менен камсыз болуу жагдайынын жакшыруусун мүнөздөө менен турак жай менен камсыз болуу индексине алгылыктуу таасирин тийгизишкен.

Финансы сектору үчүн кыймылсыз мүлк рыногу тарабынан тобокелдиктер орточо деңгээлде сакталып турууда, бул ипотекалык кредиттөөнүн анчалык өнүккөндүгүнө шартталган.

1.4.1-график. Турак жай рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Булагы: КР МКК

2015-жылдын алты айынын жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда кыймылсыз мүлккө баа индексинин өсүш арымынын 2014-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда басаңдаганы байкалган (1.4.1-график).

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Бишкек жана Ош шаарларында 1 чарчы метр турак жайга (батирге) орточо баа өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда тиешелүүлүгүнө жараша, 6,8 жана 12,2 пайызга төмөндөгөн (1.4.2-график). Ал эми жеке үйлөрдүн 1 чарчы метр үчүн орточо баасы Бишкек жана Ош шаарларында, тиешелүүлүгүнө жараша 7,1 жана 32,5 пайызга өскөн (1.4.3-график).

⁴ Кыймылсыз мүлккө карата баа индексин түзүүдө Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган. Негизинен Ласпейрестин индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = \left(\frac{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{ti}}{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{oi}} \right) * 100,$$

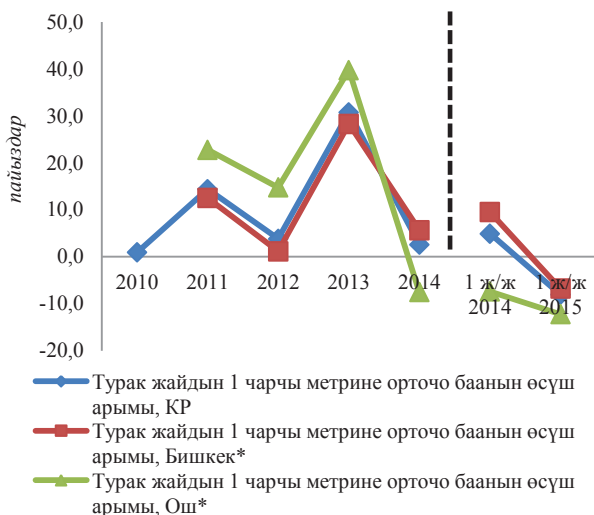
мында K = кыймылсыз мүлк түрлөрүнүн саны;

Q_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги саны;

P_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы;

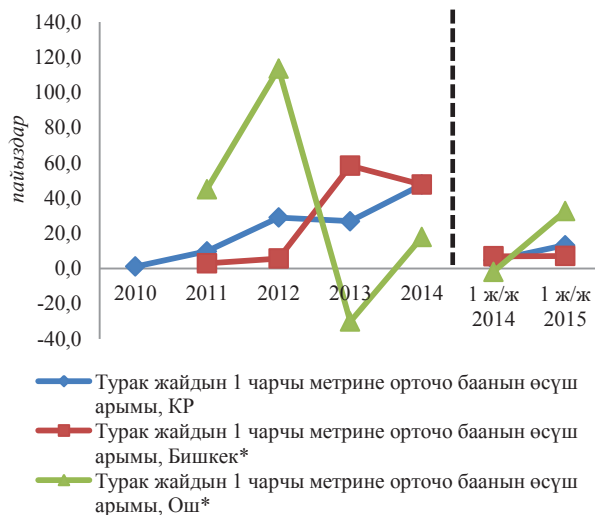
P_{ti} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы.

1.4.2-график. Турак жайларга баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

1.4.3-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

1.4.4-график. Турак жайды пайдаланууга берүү, курулушка жана ипотекага берилген кредиттер динамикасы

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

2015-жылдын алты айынын жыйынтыгы боюнча турак жай фонддарын ишке киргизүү чогуу алгандагы көрсөткүчүнүн көбөйүүсү өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 10,0 пайызды түзгөн (1.4.4-график). Пайдаланууга берилген турак жайдын негизги үлүшү, мурдагыдай эле, Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келген (1.4.1-таблица).

1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2014-ж. 1 ж/ж		2015-ж. 1 ж/ж	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	211,5	47,8	236,4	48,6
Ош шаары жана Ош областы	76,2	17,2	108,6	22,3
КРнын башка областтары	154,8	35,0	141,7	29,1
Бардыгы болуп	442,5	100,0	486,7	100,0

Булагы: УСК

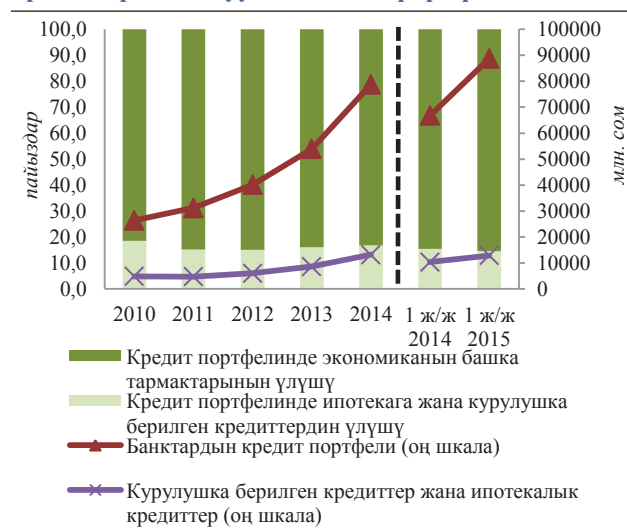
Отчеттук мезгил ичинде берилген ипотекалык кредиттердин көлөмүнүн 41,1 пайызга азаюусу жана курулушту каржылоого берилген кредиттердин көлөмүнүн 2014-жылдагыга салыштырганда 39,5 пайызга көбөйүүсү байкалган. Берилген ипотекалык кредиттердин жана курулушка кредиттердин жалпы көлөмү 3,1 млрд. сомду түзгөн, бул 2014-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда 325,2 млн. сомго аз (1.4.5-график).

1.4.5-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.6-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү

Булагы: Улуттук банк
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча ипотекага жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү өткөн жылдагыга салыштырганда 24,9 пайызга өскөн жана 12,9 млрд. сомду же коммерциялык банктардын чогуу алгандагы кредит портфелинде 14,6 пайызды түзгөн (2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,9 п.п. азаюу жүргөн, 1.4.6-график).

1.4.7-график. Ипотеканы жана курулушту каржылоого классификацияланган кредиттердин динамикасы

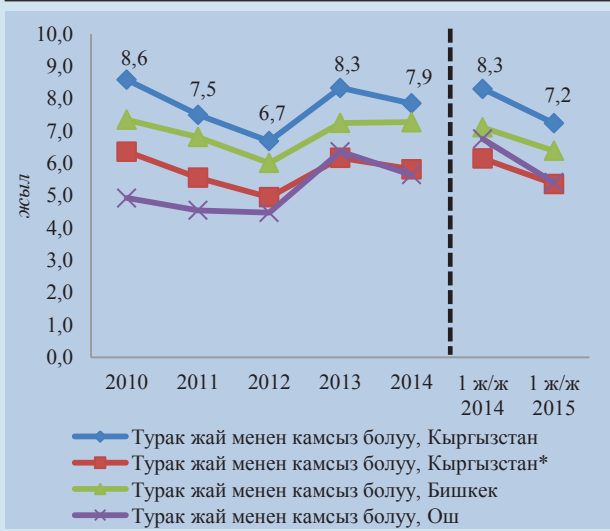
Булагы: Улуттук банк

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча проблемалуу ипотекалык кредиттердин жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмүнүн классификацияланган кредиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 9,2 п.п. төмөндөгөн жана 15,4 пайызды же 714,2 млн. сомду түзгөн (41,3 млн. сомго азаюу жүргөн, 1.4.7-график).

1-кыстырма. Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси

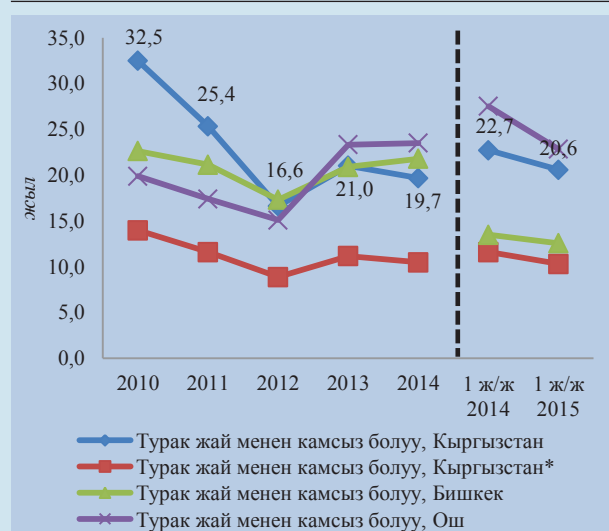
2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу жагдайынын (индекстин мааниси 1,1 жылга төмөндөгөн) 2014-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда бир аз жакшыргандыгы байкалган. Бул Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда батирлерге баанын төмөндөөсү менен шартталган (1.4.8 -график).

1.4.8-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда турак жай менен камсыз болуу индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* катталбаган кирешелерди эске алуу менен

1.4.9-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай менен камсыз болуу индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* катталбаган кирешелерди эске алуу менен

2015-жылдын алты айынын натыйжалары боюнча Кыргызстанда 54 чарчы метр аянттагы батир сатып алуу үчүн 7,2 жыл бою бүтүндөй эмгек акыны колдонбой сактоо зарыл (катталбаган кирешелерди эске алганда⁵ – 5,4 жыл).

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча керектөө бюджетин минималдуу 16188,9 сом болгон (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинде 64,8 пайыз) үй-бүлөлөрдө турак жай сатып алуу үчүн 20,6 жыл (катталбаган кирешелерди эске албаганда – 10,3 жыл, 1.4.9-график) талап кылынат.

⁵ Кыргыз Республикасындагы көмүскө экономиканы изилдөө боюнча жумушчу топтун корутундусуна ылайык, калктын көмүскө кирешелеринин деңгээли эмгек акы фондусунда 35 пайызга жакынды түзгөн. Бул изилдөө “Инвестициялык тегерек стол” коомдук фондусу тарабынан жүргүзүлгөн. Бишкек, 2012-жылдын декабрь айы.

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногундагы баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирин стресс-тестирлөө⁶

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кредит портфелинин көбүрөөк үлүшү мурдагыдай эле, кыймылсыз мүлк камсыздалган кредиттерге туура келген.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркынын кредит боюнча төлөмдүн калдыгынан төмөн болушу ыктымалдыгы жана кийин карызгердин кредиттин ордун жабуудан баш тартуусу менен шартталган.

Стресс-тестирлөө⁷ жүргүзүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууларга сандык баа берүүгө, ошондой эле кыйла “чабал” банктарды (банктар тобун) аныктоого багытталган.

1-схема. Банктардын 2015-жылдын 30-июнуна карата күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттери

Кредит боюнча төлөө калдыгы ⁸	Кредиттин жалпы көлөмү ⁹					Жыйынтыгында
	20% аз	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80% жогору	
Кредит боюнча төлөө калдыгы, млн. сом	1 980,4	5 006,2	11 649,0	22 596,0	44 306,8	85 538,4
Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн жалпы көлөмү, млн. сом	11 894,2	15 912,8	26 205,8	34 736,1	60 692,2	149 441,2
а.и. – турак жай:	8 639,0	13 863,6	22 970,7	29 331,3	44 850,7	11 9655,3
– турак жай эмес:	3 239,9	2 024,6	3 184,6	5 324,6	15 762,0	29 535,8

2-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсү банк секторунун кредиттик тобокелдигинин деңгээлине таасирин тийгизишине стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары

	Банк сектору	Ири банктар
1) “Терс” сценарий кыймылсыз мүлккө баа ↓ жыл ичинде 40%	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн төмөндөшү кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>9,6 млрд. сомго</u> төмөн	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн төмөндөшү кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>4,3 млрд. сомго</u> төмөн
2) “Мурдатан калыптанган” сценарий* кыймылсыз мүлккө баа ↓ жыл ичинде 23%	-----	-----
3) “Альтернативалуу” сценарий 2 жыл ичинде кыймылсыз мүлккө баа ↓ 40% (жылда 20%)	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн төмөндөшү кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>2,4 млрд. сомго</u> төмөн (кредиттердин акыркы тобу)	-----

* Кыргыз Республикасында 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

⁶ Стресс-тестирлөө, коммерциялык банктар тарабынан 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча сурамжылоонун негизинде сунуштаган маалыматтар боюнча жүргүзүлгөн.

⁷ Коммерциялык банктарды сурамжылоо маалыматтары боюнча.

⁸ Кредиттин жана пайыздын негизги суммасы.

⁹ Кредиттин суммасы берилген кредиттин суммасын жана кредиттин бүтүндөй мөөнөтү ичинде бардык чегерилген пайыздарды камтыйт.

Стресс-тестке кошумча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли аныкталган. Мындай учурга туш болгондо банктар чыгым тарга баштайт. Банк сектору кыймылсыз мүлккө баа 27 пайызга, ири банктар 40 пайызга төмөндөгөн шартта, чыгымга учурайт.

3-схема. Стресс-тесттердин жыйынтыгына салыштырмалуу талдап иликтөөлөр

	<i>2014-жылдын 30-декабрына карата абал боюнча стресс-тест</i>	<i>2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча стресс-тест</i>
<u>Банк сектору</u>	1-сценарий: -6,3 млрд. сом; 2-сценарий: ----- 3-сценарий: -1,3 млрд. сом	1-сценарий: -9,6 млрд. сом; 2-сценарий: ----- 3-сценарий: -2,4 млрд. сом
<u>Ири банктар</u>	1-сценарий: -0,1 млрд. сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <i>Тобокелдикке дуушар болгон банк: 2 банк</i>	1-сценарий: -4,3 млрд. сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <i>Тобокелдикке дуушар болгон банк: 2 банк</i>
<u>Айрым банктар</u>	<i>Ири “чабал” банктар: 4 банк</i> <i>Тобокелдикке дуушар болгон банк: 4 банк</i>	<i>Ири “чабал” банктар: 4 банк</i> <i>Тобокелдикке дуушар болгон банк: 2 банк</i>
<i>кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли:</i>	<i>банк сектору боюнча:</i> ↓ 28 %	<i>банк сектору боюнча:</i> ↓ 27 %

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктар жүргүзгөн саясат эске алынган эмес, аларга ылайык банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн бааланган наркын күрөөнүн рыноктук наркын 20% чейин төмөндөтүшү мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө төмөндөтүлгөн баанын чектүү мааниси 20% көбөйтүлүшү ыктымал.

II. БАНК СЕКТОРУ

Бүтүндөй алганда, банк секторунун өнүгүшү, кредит портфелин диверсификациялоонун алкагында кредиттөө көлөмүнүн өсүшү менен мүнөздөлгөн. Банк секторунун активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн жогорулашы байкалган.

Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан артышы шартында банктардын финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган.

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы банк секторунда тобокелдик орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

2.1. Негизги тенденциялар

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча¹⁰ Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 314 филиалы иштеп турган, анын ичинде 14 банк чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барган, алардын ичинен 9 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банктык мекемелери ишинин мүнөзүнө жараша универсалдуу болуп саналышат.

“Манас Банк” ЖАКтын¹¹ жана ИБ “Ысык-Көл” ААКсынын¹² банктык операцияларды жүргүзүүгө лицензиялары кайтарылып алынган.

Активдер

Жалпысынан алганда, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдеринин бардык түрүнүн көлөмүндө өсүш белгиленген. 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата банк секторунун активдери өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 27,0 пайызга көбөйүү менен 156,2 млрд. сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Активдердин өсүшү негизинен, төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелдин 32,8 пайызга же 21,9 млрд. сомго;
- корреспонденттик эсептердин жана нак акчалардын 36,6 пайызга же 11,2 млрд. сомго.

Активдер түзүмүндө кредит портфелинин салыштырма салмагы 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 2,5 п.п. көбөйүү менен 56,8 пайызды түзгөн.

Кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер түзүмүндө экономиканын секторлору боюнча олуттуу деле өзгөртүүлөр болгон

эмес (2.1.3-график). Ликвиддүү активдердин (нак акчалар, корреспонденттик эсептер жана баалуу кагаздар) чогуу алгандагы үлүшү 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча

¹⁰ Маалыматтар, коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

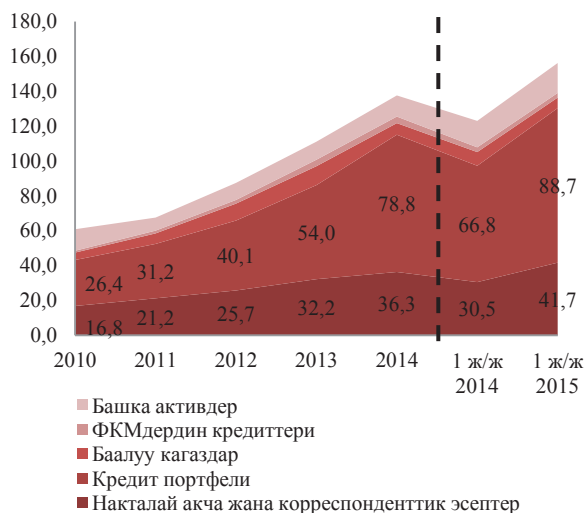
¹¹ “Манас Банк” ЖАКтын лицензиясы 2015-жылдын 23-июнунда кайтарылып алынган.

¹² Инвестбанк “Ысык-Көл” ААКсынын лицензиясы 2015-жылдын 3-июнунда кайтарылып алынган.

өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 0,6 п.п. төмөндөгөн жана активдердин жалпы көлөмүндө 30,5 пайызды же 47,7 млрд. сомду түзгөн.

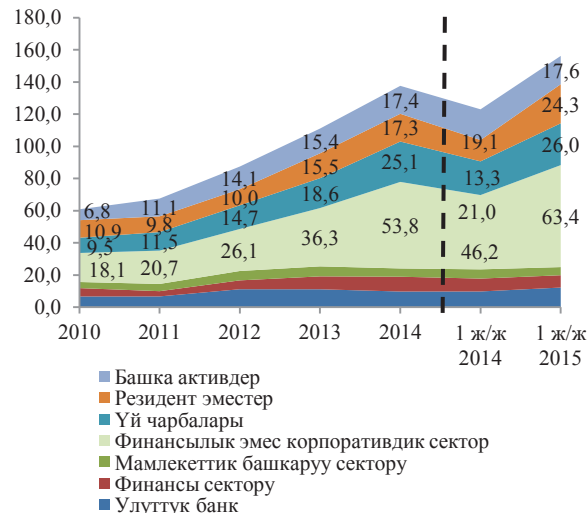
2.1.2-график. Банк секторунун активдер түзүмүнүн өзгөрүшү

млрд. сом

2.1.3-график. Банк секторунун активдеринин институционалдык түзүмү

млрд. сом

* атайы РППУну алып салуу менен кардарларга кредиттер жана финансылык ижара

Кредит портфели

Банктардын кредит портфелинин кароого алынып жаткан мезгилдин биринчи жарым жылдыгында көбөйүүсү айыл чарбаны жана соода тармагын кредиттөөнүн өсүшүнө байланыштуу болгон.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелин долларлаштыруу деңгээли өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,5 п.п. көбөйгөн жана 52,7 пайызды түзгөн (2.1.4-график).

2.1.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

млрд. сом

2.1.5-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

млрд. сом

* ФКМге берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

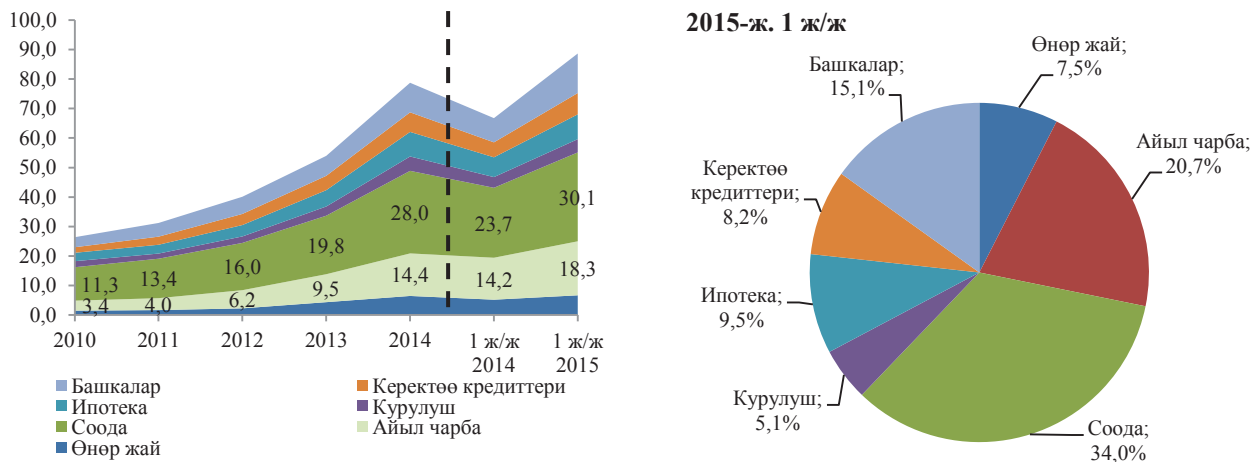
МАЗМҮНҮ

Кредит портфелдин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейинки орто мөөнөттүү кредиттерге туура келген жана 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 44,8 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

2.1.6-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

млрд. сом

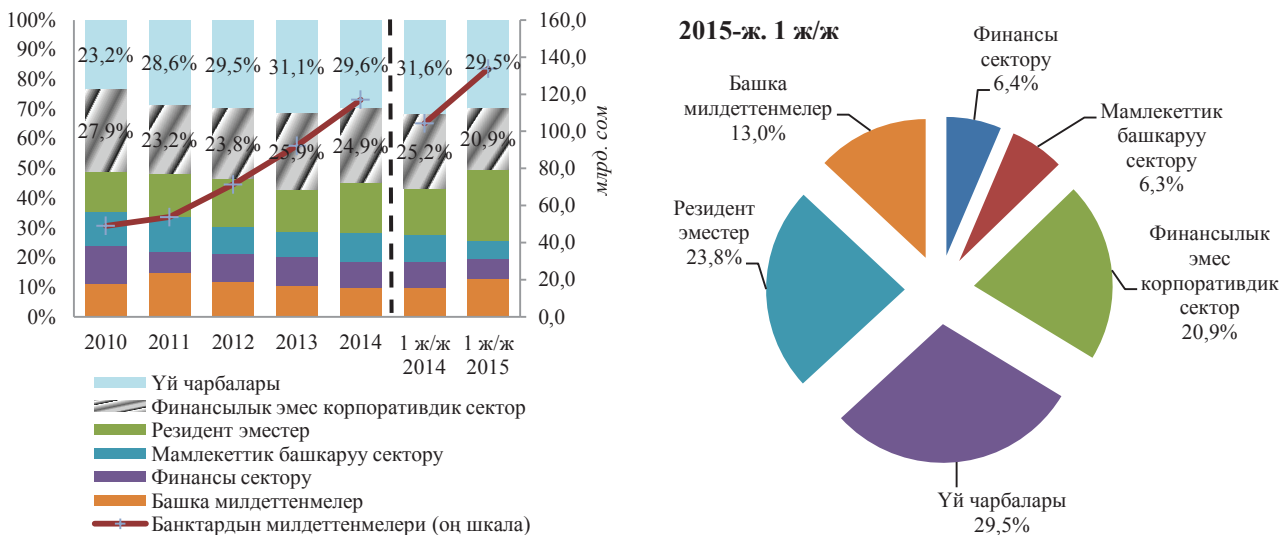
Кредит портфелдин тармактык түзүмүндө соодага жана айыл чарбасына кредиттердин үлүшүнүн төмөндөөсү белгиленген (2.1.6-график). Алсак, кредит портфелинде соодага кредиттердин салыштырма салмагы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 35,5 пайыздан 34,0 пайызга чейин, айыл чарба кредиттеринин үлүшү 21,3 пайыздан 20,7 пайызга чейин төмөндөгөн. Айыл чарба тармагын кредиттөөнүн көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде өткөн жылдагыга салыштырганда 28,8 пайызга көбөйүү менен 18,3 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелер

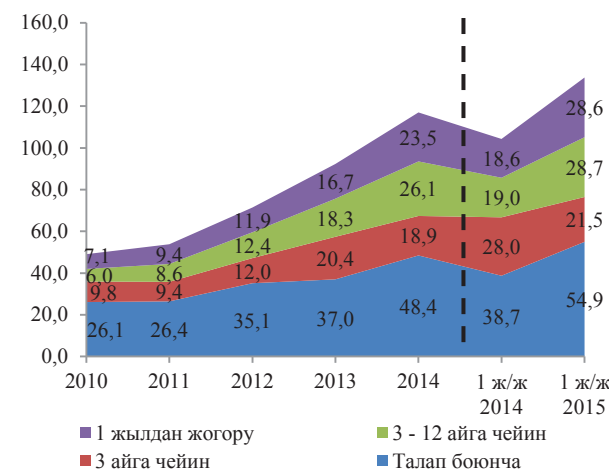
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун милдеттенмелери 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 28,2 пайызга көбөйүү менен 133,7 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелердин институционалдык түзүмүндө үй чарбалардын жана финансылык эмес ишканалардын каражаттарынын салыштырма салмагынын төмөндөшү белгиленген (2.1.7-график). Мында, үй чарбаларынын каражаттары, мурдагыдай эле, банктардын негизги ресурстарды тартуу булагынан болгон.

2.1.7-график. Милдеттенмелердин институционалдык түзүмү

2.1.8-график. Банк секторунун милдеттенмелеринин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү
млрд. сом

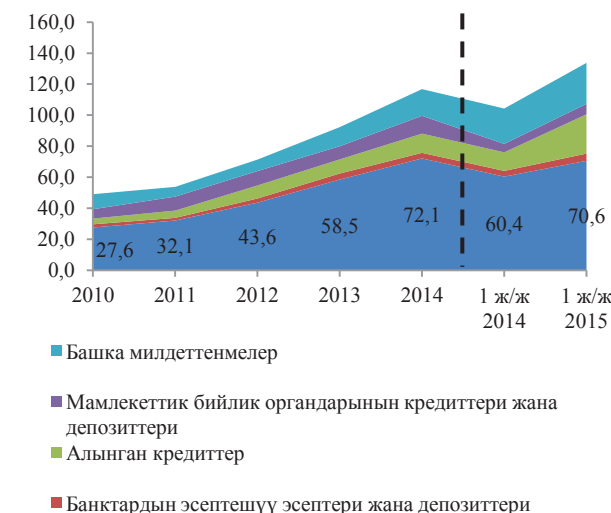
2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелер 54,9 млрд. сомду түзгөн (өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча алардын салыштырма салмагы 37,1 пайыздан 41,1 пайызга чейин жогорулаган). Отчеттук мезгил ичинде 1 жылдан жогору мөөнөтү менен милдеттенмелер 53,9 пайызга көбөйүп, 28,6 млрд. сомду түзгөн же банктардын милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнөн 21,4 пайыз чегинде катталган (2.1.8-график).

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 4,9 пайыздык пунктка көбөйүп 59,1 пайызды же 79,0 млрд. сомду түзгөн (2.1.9-график).

2.1.9-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

2.1.10-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булагы боюнча түзүмү
млрд. сом

Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 16,8 пайызга көбөйүү менен 70,6 млрд. сомду түзгөн (2.1.10-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин банктардын милдеттенмелериндеги салыштырма салмагы 5,2 п.п. төмөндөө менен 52,8 пайыз чегинде катталган.

Финансылык натыйжалар¹³

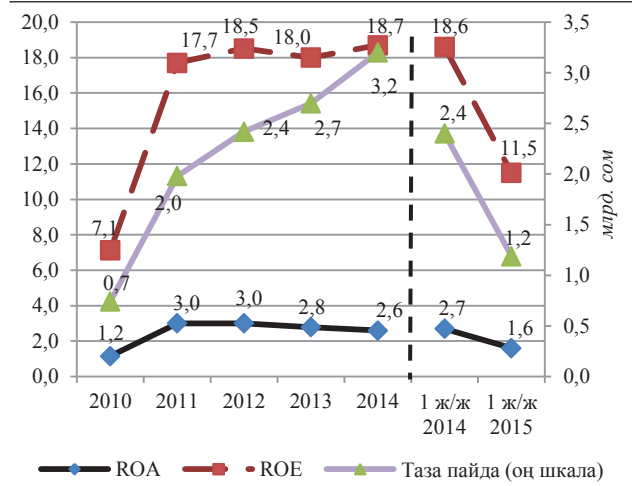
Жалпысынан алганда кароого алынып жаткан мезгил ичинде рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн¹⁴ өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда бир аз өзгөрүүсү белгиленген (2.1.11-график):

- ROA 1,1 п.п. төмөндөө менен 1,6 пайызды түзгөн;
- ROE 7,1 п.п. төмөндөө менен 11,5 пайызды түзгөн.

¹³ Бул басылманын максаттарында банк ишинин негизги кирешелүүлүк көрсөткүчү катары, алынган пайданын активдердин орточо деңгээлине карата катышы катары аныкталуучу активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле алынган пайданын 1-деңгээлдеги регулятивдик капиталдын орточо өлчөмүнө карата катышы катары аныкталуучу салынган капиталга карата кирешелүүлүк деңгээли эсептелет.

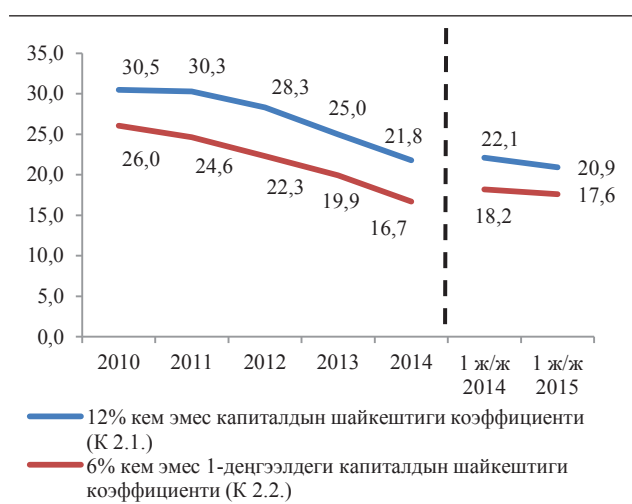
¹⁴ ROA, ROE көрсөткүчтөрү жылдык мааниде берилген.

2.1.11-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү, бир мезгилге карата абал боюнча

Капиталдын шайкештиги

2.1.12-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы пайыздар

Банк секторунун таза пайдасы 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 50,0 пайызга төмөндөө менен 1,2 млрд. сомду түзгөн.

Капитал шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч өткөн жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу 1,2 пайыздык пунктка төмөндөп, 20,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.12-график).

Капитал шайкештигинин төмөндөшү, тобокелдик жана баланстан тышкаркы милдеттенмелер (+27,3%) боюнча салмактанган активдердин өсүш арымынын таза суммардык капиталдын өсүш арымынан (+20,7%) артышынан улам келип чыккан.

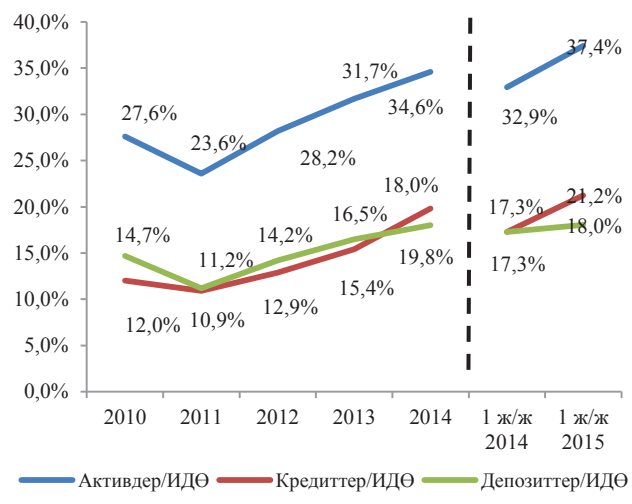
Мында, банк секторунун капиталынын кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча

түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдиктүү жана кирешелүү активдер көлөмүн, капитал шайкештигинин белгиленген ченемдик деңгээли сакталган шартта 1,7 эсеге кошумча көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.

Жогоруда белгиленгендер, банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин, ошондой эле келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана банк сектору натыйжалуу иштеши үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Банк секторундагы финансылык ортомчулук

2.1.13-график. Финансылык ортомчулук индикаторлору

Төлөөгө жөндөмдүү карыз алуучулар менен экономика тармактары ортосунда топтолгон финансылык ресурстарды андан ары бөлүштүрүүнү жүзөгө ашырган финансылык ортомчу катары банк секторунун ролу, банктардын өнүгүүсүнөн жана натыйжалуу иштөөсүнөн түздөн-түз көз каранды.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталгандыгы белгиленген (2.1.13-график). Мында, банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан артышы катталган. Кыргыз Республикасынын банк секторунда карыз алуучулар менен аманатчылардын санынын ыргактуу өсүшү байкалган.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргызстандын банк секторунун финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда өсүшүн төмөнкүчө чагылдырууга болот:

- ИДӨгө карата активдер – 32,9 пайыздан 37,4 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата кредиттер – 17,3 пайыздан 21,2 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата депозиттер – 17,3 пайыздан 18,0 пайызга чейин.

2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдиктер¹⁵

Кредиттик тобокелдик банк ишинде кездешүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

Банк секторунда тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдердин жана кредиттик тобокелдиктердин өсүшүнүн алкагында (2.2.1-график), 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча экономиканы кредиттөө көлөмүнүн жогорулоосу байкалган. Мында классификацияланган кредиттердин банктардын кредит портфелиндеги көлөмү 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,6 пайыздык пунктка гана көбөйүп, 5,2 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Активдердин тобокелдиктер боюнча алынган түзүмү, млн. сом

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы пайдаланылат¹⁶, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдар деңгээлин аныктоого жана өз убагында тиешелүү камдарды түзүү аркылуу компенсациялоого мүмкүндүк берет.

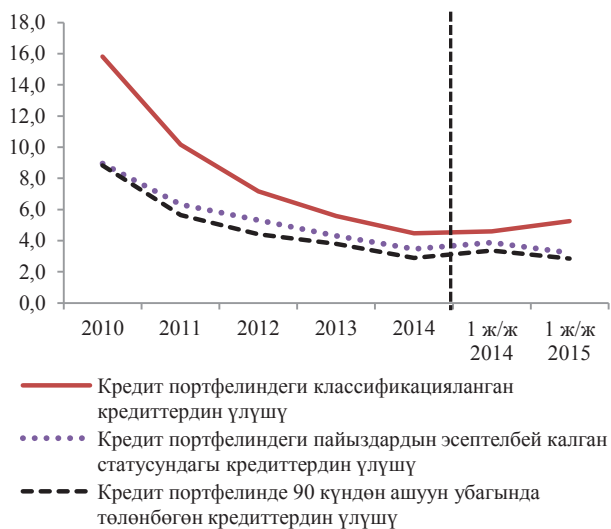
Кредит портфелинин сапатына талдап-иликтөө жүргүзүү учурунда анын сапатынын начарлашынын алгачкы белгилерин чагылдырган классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттерге өзгөчө көңүл буруу талап кылынат. Отчеттук мезгил ичинде классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттердин, ошондой эле пайыздар чегерилбей турган статустагы кредиттер үлүшүнүн бир аз өсүшү байкалган (2.2.3-график).

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУ менен кредит портфелинин катышы) 2,8 пайыз деңгээлинде катталган.

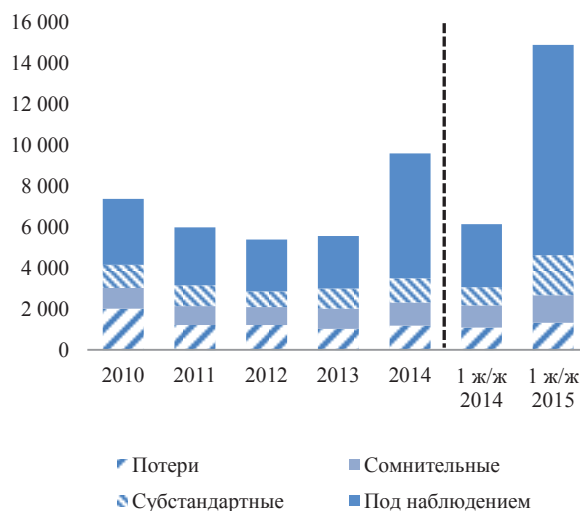
¹⁵ Бул бөлүктүн алкагында өзүндө кредиттик тобокелдикти алып жүргөн банктык операциялар каралат.

¹⁶ Кредит портфелинин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча) келтирилет: нормалдуу, канааттандырылгыч, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттарды кайтарып берүү көз карашынан алганда кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге кошуу кабыл алынган. Кредиттердин көрсөтүлгөн алты категориясынын ар бирине банк ошол категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү пайыздар

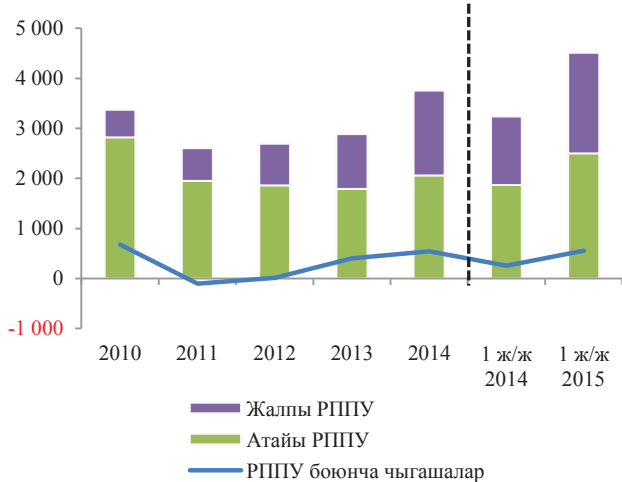
2.2.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин классификациясынын өзгөрүүсү млн. сом

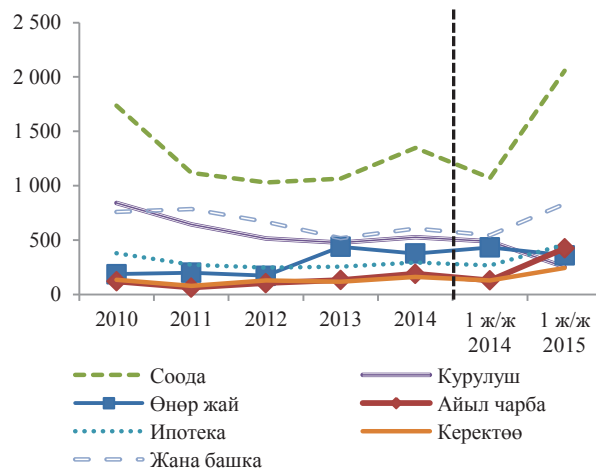
Келечекте кредит портфелинин сапатынын жакшыруусуна жана начарлоосуна таасирин тийгизиши мүмкүн болгон факторлордун бири катары “байкоого алынган” кредит катары классификацияланган кредиттер көлөмүнүн өзгөрүүсү эсептелет (2.2.4-график). Мындай кредиттердин салыштырма салмагы отчеттук мезгил ичинде кредит портфелинин жалпы көлөмүнөн 7,0 пайыздык пунктка көбөйүп, 11,6 пайызды түзгөн.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 5,1 пайызын түзгөн (2014-жылдын 30-июнуна карата бул көрсөткүч 4,9 пайыз чегинде катталган). Мында 2015-жылдын 30-июнуна карата атайын РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 55,5 пайызын түзгөн (2.2.5-график).

2.2.5-график. Жалпы жана атайын камдар, млн. сом

2.2.6-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү, млн. сом

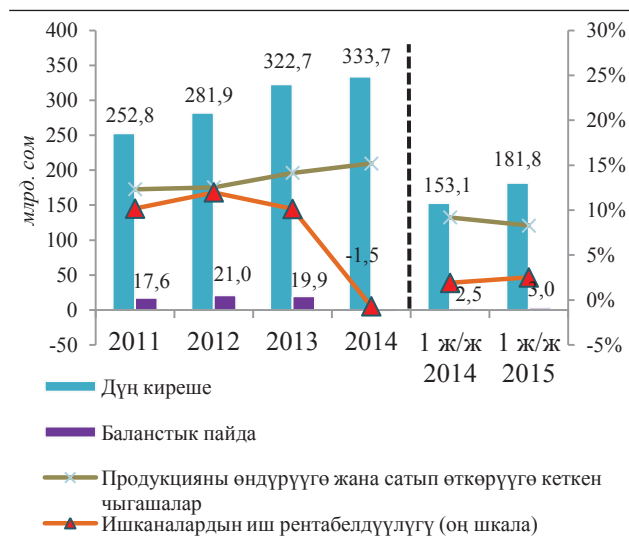
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде экономиканын көпчүлүк тармактарында классификацияланган кредиттердин көлөмүнүн жалпы көбөйүүсү жүргөн, мында өнөр жайга жана курулуш тармактарына классификацияланган кредиттердин тиешелүүлүгүнө жараша 71,4 жана 233,8 млн. сомго төмөндөөсү эске алынган эмес (2.2.6-график).

2015-жылдын 30-июнуна карата кредиттик тобокелдиктин кыйла көбүрөөк концентрациялануусу, мурдагыдай эле экономиканын соода жана айыл чарба тармагында байкалган.

Орто жана ири ишканалардын финансылык абалы

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында корпоративдик сектордун негизги финансылык көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалган. Мында ишканалардын ички жана тышкы карызы, реалдуу сектордун карыз туруктуулугу тобокелдигин арттыруу менен мурдагыдай эле, өсүш тенденциясын көрсөткөн.

2.2.7-график. Ишканалардын финансылык-чарбалык ишинин натыйжалары

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда ишканалардын баланстык пайдасынын жана рентабелдүүлүгүнүн көбөйүүсү белгиленген, ал жалпысынан алганда корпоративдик сектордун карызынын өсүш тенденциясынын сакталып калышынын алкагында жүргөн.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын ишинин төмөнкүдөй финансылык натыйжалары белгиленген (2.2.7-график):

- дүң киреше 18,7 пайызга өсүү менен 181,8 млрд.сомду түзгөн;
- өндүрүшкө жана продукцияларды сатып өткөрүүгө чыгашалар 8,8 пайызга

төмөндөгөн жана 120,9 млрд. сом чегинде катталган;

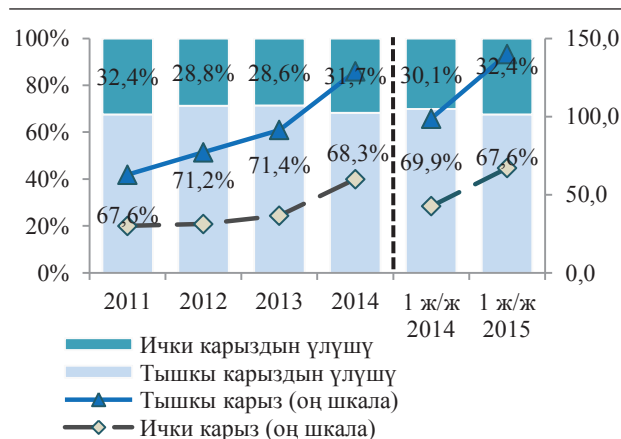
- баланстык пайда 20,9 пайызга көбөйүү менен 3,0 млрд.сом өлчөмүндө түптөлгөн;
- ишканалардын иш рентабелдүүлүгү 0,6 п.п. 2,5 пайыз деңгээлине чейин көбөйгөн.

Корпоративдик сектордун ишканаларынын дүң кирешеси 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 46,4 пайызга өскөн жана 206,9 млрд. сомду же ИДӨгө карата 49,5 пайызды түзгөн.

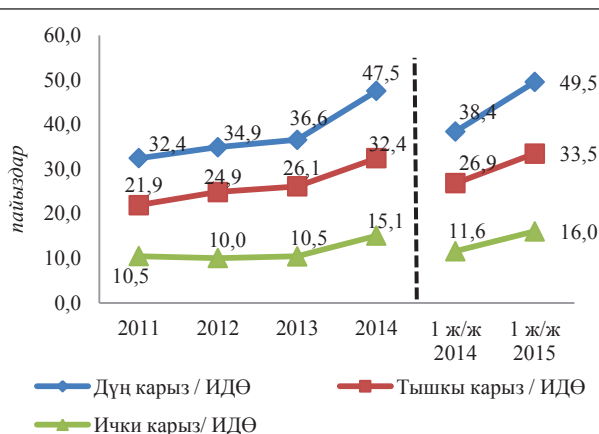
Корпоративдик сектордун тышкы карызы кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 41,7 пайызга өсүү менен 139,9 млрд. сом же ИДӨгө карата 33,5 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн (2.2.8 жана 2.2.9-график).

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын ички карызы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 57,3 пайызга өсүү менен 67,0 млрд. сомду же ИДӨгө карата 16,0 пайызды түзгөн.

2.2.8-график. Корпоративдик сектордун тышкы жана ички карызынын динамикасы

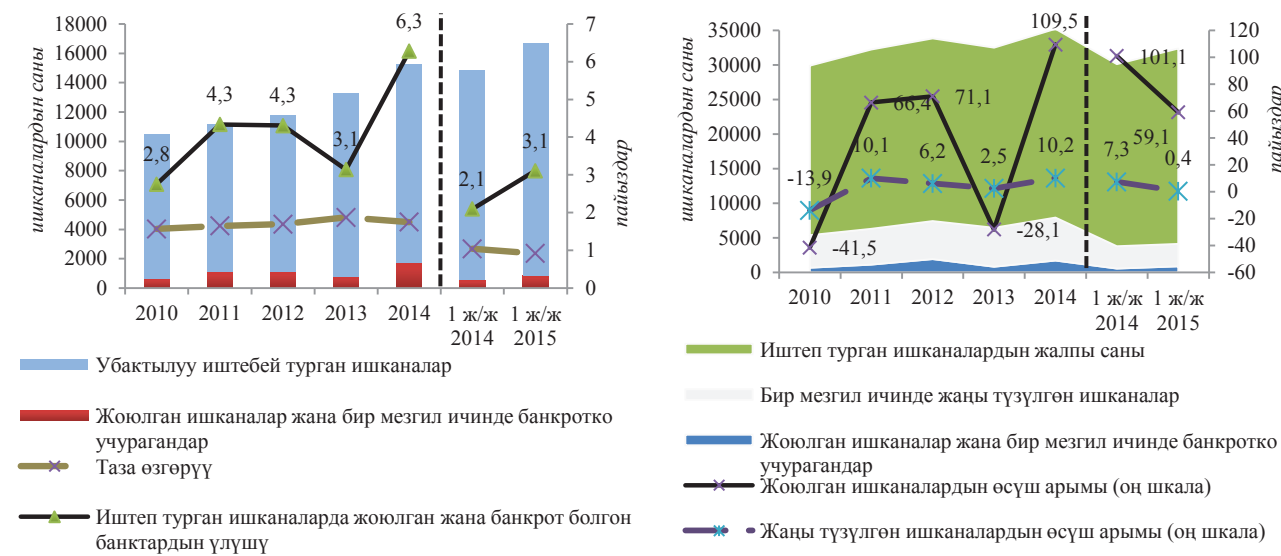
2.2.9-график. Корпоративдик сектордун карыз туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгү

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгүнүн бир аз солгундашы байкалган. Негизинен, убактылуу иштебей турган (токтоп турган) ишканалардын саны көбөйгөн (2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 10,7 пайызга), мындан тышкары, жаңы түзүлгөн ишканалардын өсүш арымы да төмөндөгөн (2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,4 п.п чейин, 2.2.10-график).

2.2.10-график. Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгү

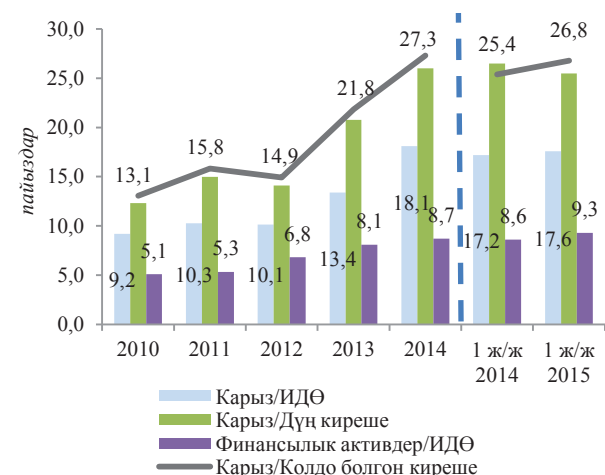
Булагы: УСК, эсептөөлөрү: Улуттук банк

Үй чарбаларынын финансылык абалы¹⁷

Үй чарбаларынын финансылык туруктуулук көрсөткүчүнүн бир аз начарлоосу байкалган, ал калайык калктын финансылык сектор алдындагы карызынын өсүш арымынын алардын кирешесинин өсүш арымынан озуп кетиши менен шартталган.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча карыз туруктуулугу көрсөткүчүнүн өсүшү банктар жана БФКМдер тарабынан калкка берилген кредиттердин көбөйүүсүнө шартталган (2.2.11-график). 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча үй чарбаларынын карызынын дүң кирешеге карата катышы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 26,5 пайыздан 25,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

2.2.11-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

Булагы: КРнын УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.12-график. Калктын финансылык туруктуулугу тендемнинин факторлору

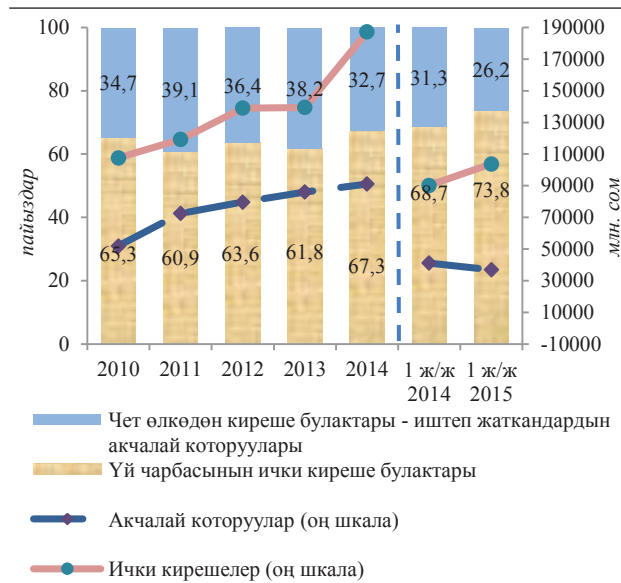

Булагы: УСК

¹⁷ Кыргыз Республикасынын УСКсынын расмий статистикалык маалыматтарына ылайык, үй чарбаларын иргеп изилдөөнүн негизинде.

2.2.13-график. Үй чарбаларынын кирешелеринин булактар боюнча түзүмү

Булагы: УСК жана Улуттук банк

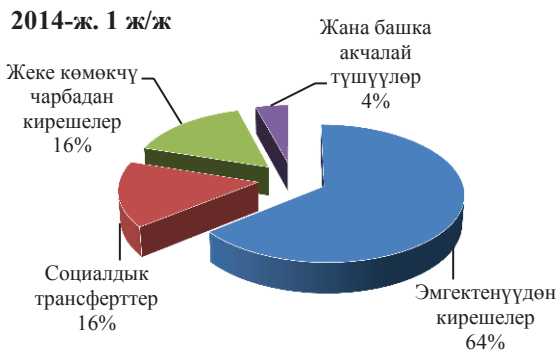
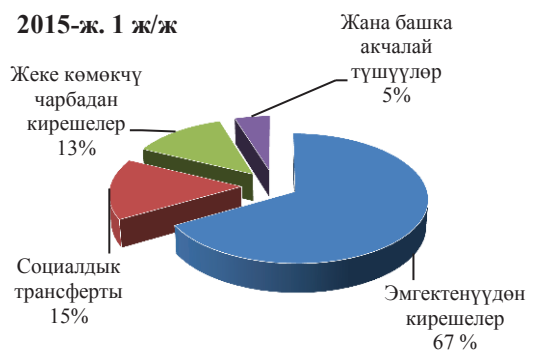
2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында 85,0 пайызды түзгөн керектөө чыгашаларынын жогорку үлүшү финансылык келип түшүүлөрдүн кыскарышы шартында үй чарбаларынын өз милдеттенмелерин аткаруусуна таасирин тийгизиши мүмкүн.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгында үй чарбаларынын кирешелер түзүмүндө негизги үлүш эмгектенүүдөн улам түшкөн кирешелерге туура келген, ал калктын дүң кирешесинин 73,8 пайызын түзгөн.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча акча которуулар үлүшү 5,1 п.п. калктын дүң кирешесинен 26,2 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.13-график). Мында эмгек мигранттардын акчалай которуулары мурдагыдай эле, үй чарбаларынын кирешелеринин маанилүү булагы болуп калган.

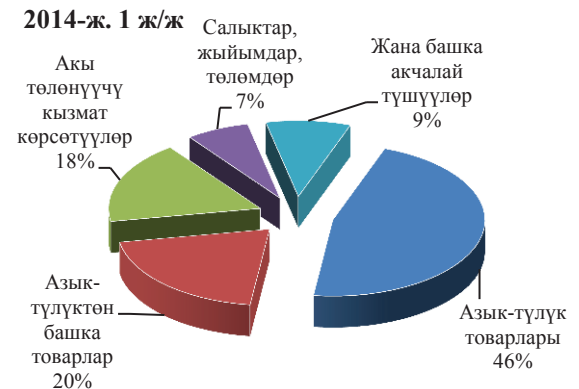
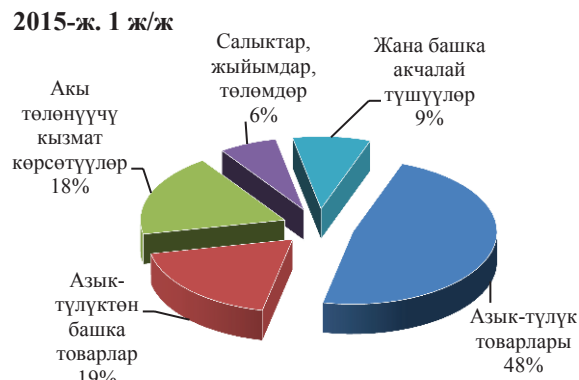
Үй чарбаларынын чыгашалар түзүмүндө негизги үлүш (2.2.15-график), керектөөгө туура келген, бул инвестициялык максаттарга жыйымдардын жана чыгашалардын өсүшүн чектеген.

2.2.14-график. Калктын кирешелеринин түзүмү

Булагы: УСК

2.2.15-график. Калктын чыгашаларынын түзүмү

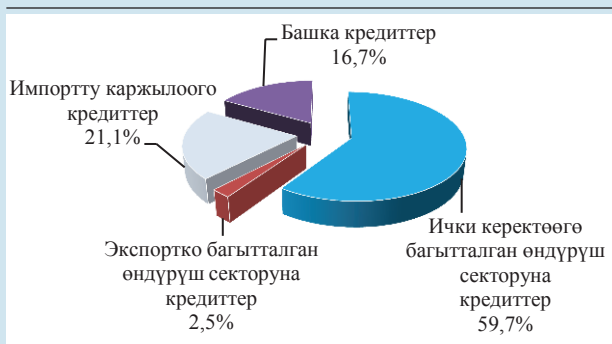

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарлары боюнча жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары¹⁸

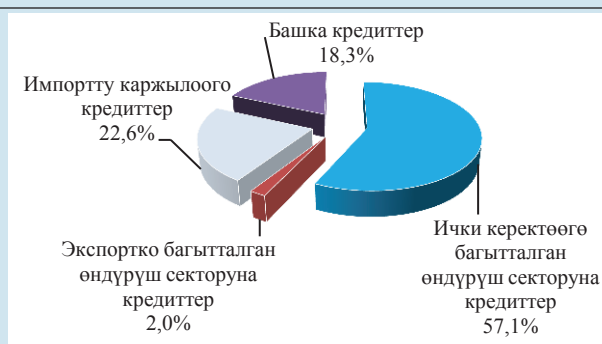
Карыз алуучуларга берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (59,7 пайыз) экономиканын өндүрүш секторунда колдонулат, бул банк секторунун өлкөнүн ички дүң өнүмүн түптөөгө катышкандыгын тастыктап турат, ал эми берилген кредиттердин 1/5 ашыгыраагы (21,1 пайыз) импортту каржылоого жумшалган.

Карыз алуучулардын ишинин тармактык багыттары

2.2.16-график. 2015-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү

2.2.17-график. 2014-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча кредиттердин негизги үлүшү, экономиканын өндүрүштүк секторуна¹⁹ багытталган (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 59,7 пайызы). Импортту каржылоого багытталган кредиттердин салыштырма салмагы 21,1 пайызды түзгөн (2.2.17-график).

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 67,7 пайызы өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 15,0 пайызы импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да негизинен, экономиканын өндүрүш секторун кредиттөөгө тартылган (53,5 пайыз), ал эми кароого алынып жаткан мезгил ичинде импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү кредит портфелинин 25,8 пайызын түзгөн (2.2.18-график).

2.2.18-график. 2015-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору жана менчик формалары боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Коммерциялык банктар ишке ашырган сурамжылоолордон алынган маалыматтар

¹⁸ Коммерциялык банктар ишке ашырган сурамжылоолордон (анкета жүргүзүүдөн) алынган маалыматтар.

¹⁹ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү (курулуш, байланыш кызматы жана ТТС, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктүн ижарасы, мейманкана, тойканалар ж.б.) өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын алып барган ишин түшүнүүгө болот.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

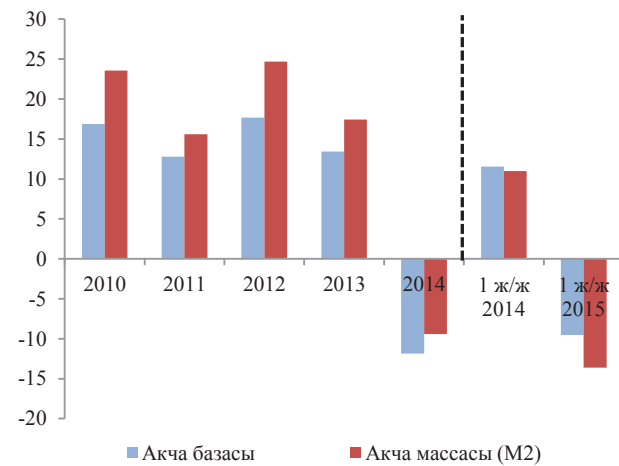
Калктын банк секторуна ишеними, банктардын милдеттенмелерди өз убагында аткаруусуна жараша болот, бул алардын жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүккө ээ экендигин түшүндүрөт. Жөнгө салуу максатында *ликвиддүүлүк тобокелдигине* күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен баа берилет²⁰.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүктүн коэффициенти (2014-жылдын 30-июнуна карата) 56,8 пайыздан 64,5 пайызга чейин көбөйгөндүгү белгиленген (2.2.19-график).

2.2.19-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

2.2.20-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымы пайыздар

2015-жылдын 30-июнуна карата ликвиддүүлүктүн бир аз төмөндөшү орто банктарда байкалган (2.2.1-схема).

2.2.1-схема. Банктардын топтору боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк көрсөткүчү (K3)

	2014-ж. 1 ж/ж		2015-ж. 1 ж/ж
Ири банктар	50,5 %	⇒	66,8 %
Орто банктар	62,0 %	⇒	57,7 %
Чакан банктар	71,9 %	⇒	81,0 %

Отчеттук мезгил ичинде банктардын бир жылга чейинки кыска мөөнөттүү финансылык милдеттенмелеринин өсүш арымынын кыска мөөнөттүү финансылык активдер көлөмүнүн өсүш арымынан озгондугу белгиленген. Натыйжада, бул динамика банктардын финансылык активдери менен 1 жылга чейинки төлөө мөөнөтүндөгү финансылык милдеттенмелер ортосундагы терс ажырымдын көбөйүшүнө түрткү берген.

Төлөө мөөнөттөрү боюнча эң чоң ажырым, мурдагыдай эле, “талап боюнча төлөнүүчү” категориясында белгиленген (2.2.1-таблица), ушуга байланыштуу банктар активдер түзүмүндө аз киреше алып келген жогорку ликвиддүү активдерди олуттуу көлөмдө сактап турушкан.

²⁰ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин – банктар тарабынан милдеттүү аткарылууга тийиш болгон, Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассаларындагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем болбогон деңгээлде болууга тийиш.

2.2.1-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым²¹ 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча

млн. сом

Бардыгы болуп	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	32 660	51 005	59 215	87 711	155 938	155 938
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	48 481	58 772	69 984	98 660	127 271	127 271
Ажырым (интервал ГЭП)	-15 821	-7 767	-10 770	-10 949	28 668	28 668
Активдерден % ажырым	-10,1%	-5,0%	-6,9%	-7,0%	18,4%	18,4%
ТСКдан % ажырым	-84,8%	-41,6%	-57,7%	-58,7%	153,7%	153,7%

Чет өлкө валютасында	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	17 497	30 479	33 726	44 762	84 441	84 441
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	29 572	34 923	40 370	56 500	76 937	76 937
Ажырым (интервал ГЭП)	-12 075	-4 444	-6 644	-11 738	7 504	7 504
Чет өлкө валютасындагы активдерден % ажырым	-14,3%	-5,3%	-7,9%	-13,9%	8,9%	8,9%
ТСКдан % ажырым	-64,7%	-23,8%	-35,6%	-62,9%	40,2%	40,2%

Улуттук валютада	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	15 163	20 526	25 489	42 949	71 497	71 497
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	18 910	23 850	29 614	42 160	50 334	50 334
Ажырым (интервал ГЭП)	-3 746	-3 324	-4 126	789	21 163	21 163
Улуттук валютадагы активдерден % ажырым	-5,2%	-4,6%	-5,8%	1,1%	29,6%	29,6%
ТСКдан % ажырым	-20,1%	-17,8%	-22,1%	4,2%	113,4%	113,4%

2.2.2-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча

млн. сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					бардыгы болуп
	1 айга чейин	1- 3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	51 005	8 210	9 544	18 953	68 227	155 938
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	4 381	4 189	7 185	15 630	56 973	88 358
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	58 772	11 212	14 436	14 240	28 610	127 271
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	19 802	5 899	7 217	7 728	9 743	50 389
Ажырым	-7 767	-3 002	-4 892	4 713	39 617	28 668
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-15 421	-1 710	-32	7 902	47 230	37 968

²¹ Кумулятивдик ажырым – мөөнөттүүлүктүн ар бир диапозону үчүн бааланган, төлөөгө жөндөмдүүлүктү колдоого сарпталышы ыктымал болгон сумма.

4-кыстырма. 2010-жыл – 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү²² (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары)

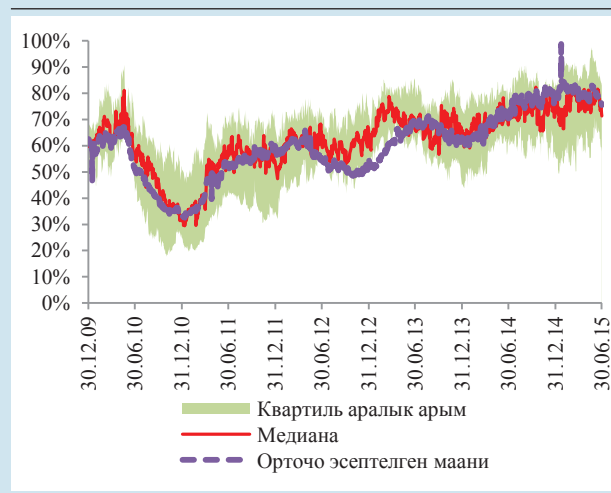
Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлин эсептөө максатынан болуп, талап боюнча төлөнүүчү депозиттер көлөмүн аныктоо саналат, алар туруктуу негизде банктардын карамагында турат (“төмөндөтүлбөгөн” калдык²³) жана “үстөк ликвиддүүлүккө” баа берүүдө колдонулат.

2.2.21-графиктен көрүнүп тургандай, 2015-жыл ичинде коммерциялык банктардын²⁴ талап боюнча төлөнүүчү депозиттери өзгөрүүгө аз дуушар болгон. Отчеттук мезгилдин акырына карата талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,8 млрд. сомго, 39,7 млрд. сомго чейин өсүшү белгиленген. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыгы да көбөйгөндүгү байкалган жана 2015-жылдын жыйынтыгы боюнча 29,9 млрд. сомду же талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 75,5 пайызын түзгөн (2.2.22-график).

2.2.21-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү
млрд. сом

2.2.22-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү

Демек, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “туруктуу сакталбаган бөлүгү” 24,5 пайызды түзгөн.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу “туруктуу” деңгээлинин квантильдер аралык арымы²⁵ банктар боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 49,1-71,0 пайызын түзгөн (2.2.22-график).

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банктардын активдеринин көлөмүнүн өсүшү байкалган, жыйынтыгында төлөө мөөнөтү 1 айга жана 1 жылга чейинки финансылык активдердин жана милдеттенмелердин алгылыктуу кумулятивдик ажырымынын маанисинин көбөйүүсүнө таасирин тийгизген (2.2.2-схема). Мында, “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын көлөмүн эске алуу менен финансылык активдер банктардын финансылык милдеттенмелеринен арткан.

²² Жүргүзүлгөн эсептөөлөрдө талап боюнча төлөнүүчү депозиттер жана көйгөйлүү банктардын, ошондой эле талдап-иликтөөлөр үчүн бир катар чектелген маалыматтарга ээ жаңы банктардын эсептешүү эсептери камтылган эмес.

²³ Коммерциялык банктардын “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү 2010-жылдан тартып орточо арифметикалык жана 2,33 стандарттык чектөөлөрдүн ортосундагы айырма катары талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин күндөлүк калдыктарынын негизинде эсептелген. Эсептөөлөрдө 99 пайыз ишеним деңгээли тандалып алынган.

²⁴ Эсептешүү(күндөлүк) эсептерин кошо алганда.

²⁵ Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү төмөндөн жогору карай банктар боюнча ранжирленген. Квантильдер аралык арым түптөлгөн төмөн жана жогорку үлүштү чагылдырат.

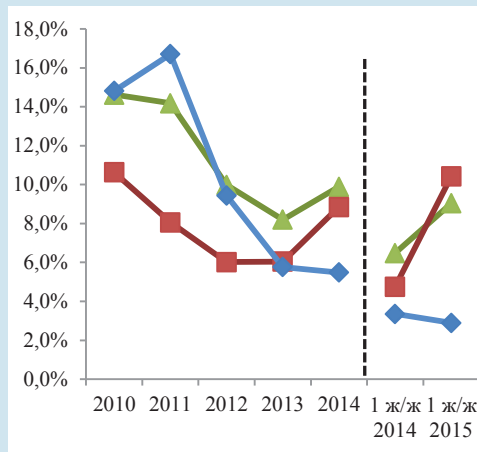
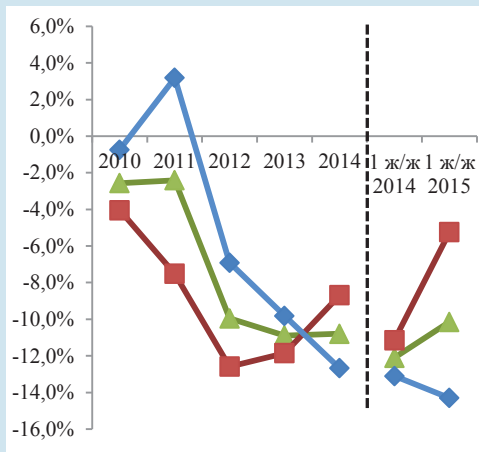
2.2.2-схема. Ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым (талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарын эске алуу менен жана эске алуусуз) активдердин жалпы көлөмүнөн пайыз

Төлөө мөөнөттөрү

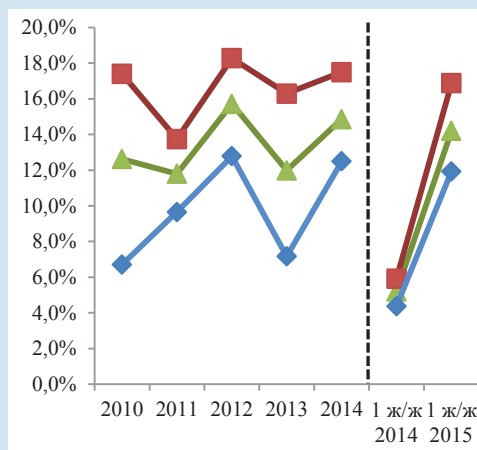
“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуусуз

“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуу

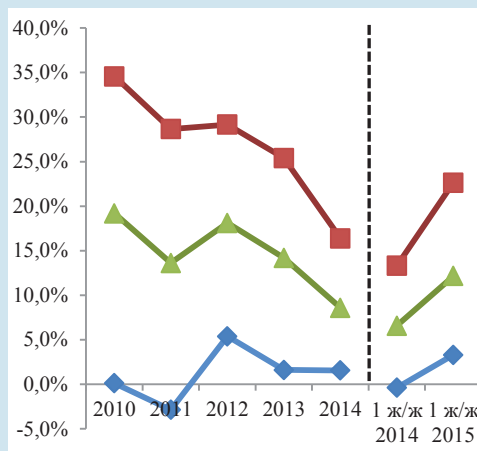
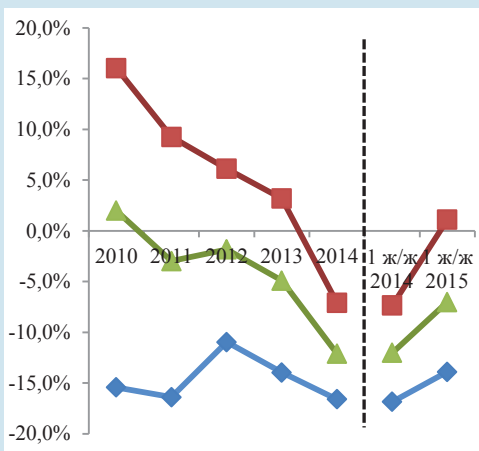
Талап боюнча төлөнүүчү:

1 айга чейин:

12 айга чейин:

Жалпы   Улуттук валютада   Чет өлкө валютасында

МАЗМУНУ

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Бүтүндөй алганда, 2014-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча концентрациялануу тобокелдигинин 2014-жылга салыштырганда бир аз көбөйгөндүгү байкалган.

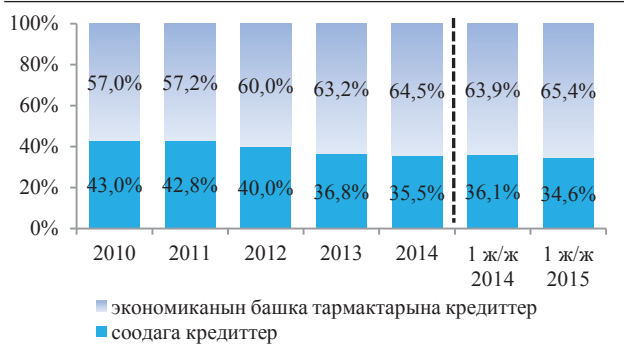
Ири каржылоо булактарынын концентрацияланышы

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча айрым банктар ири каржылоо булактарынан²⁶ каражаттардын агылып чыгышына байланыштуу ликвиддүүлүктүн азайышы тобокелдигине дуушар болгон.

Кредиттердин концентрацияланышы

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктардагы бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталдын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринен төмөн азайып кетишине түрткү бериши ыктымал.

2.2.23-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүнүн өсүшү алкагында, соодага кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин бир аз төмөндөөсү байкалган. 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча соодага кредиттердин үлүшү 36,2 пайыздан 34,6 пайызга чейин азайган (2.2.23-график).

2.2.4. Валюталык тобокелдик

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча тике валюталык тобокелдик алгылыктуу деңгээлде катталган.

2.2.24-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

Банк секторунун валюта позициясына кайрадан баа берүүдөн тобокелдик минималдуу деңгээлде сакталган (VaR: таза суммардык капиталдан 0,1-0,9 пайыз, 2.2.24-график).

Долларлашуу деңгээлинин өзгөрүшүнөн тышкары, улуттук валютанын алсызданышы Кыргыз Республикасынын банк секторунун туруктуулугуна олуттуу таасирин тийгизген жок. Мында карыз алуучулардын чет өлкө валютасындагы кредиттерин тейлөөгө жөндөмсүздүгүнөн улам, айрым банктардын кыйыр валюта тобокелдигине дуушарлануу ыктымалдыгы арткан.

²⁶ Каржылоонун ири булактары катары кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттарын (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү депозиттери жана мөөнөттүү депозиттери), анын ичинде мамлекеттик сектордун каражаттарын түшүнүүгө болот.

2.2.25-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VAR)

таза суммардык капиталдан пайыздарда

2.2.26-график. Банктардын валюталык позициясы бирдиктерде

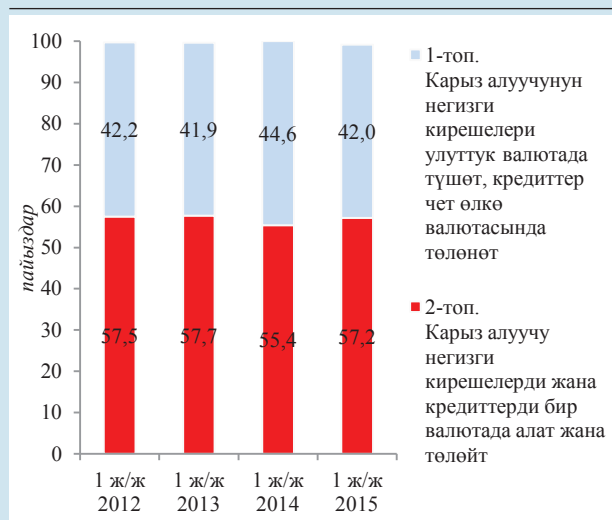
5-кыстырма. Кыйыр валюталык тобокелдик аркылуу кредиттик тобокелдик

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 42,0 пайызын алар боюнча төлөөлөр чет өлкө валютасында ишке ашырылган кредиттер түзгөн. Мында, карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтоштурулган (2.2.27-график). Кредит портфелинин ушул көлөмү валюталык (кыйыр валюталык тобокелдик деп аталуучу) тобокелдиктин таасири аркылуу кредиттик тобокелдикке дуушар болушу ыктымал.

Валюталык тобокелдиктин кредиттик тобокелдикке кыйыр таасир этиши 2.2.28-графикте чагылдырылган, анда кредиттер тобу боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү көрсөтүлгөн:

- 1-топ – 5,2 пайызы, карыз алуучулардын негизги кирешеси улуттук валютада топтоштурулат, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;
- 2-топ – 2,1 пайызы, негизги киреше жана карыз алуучулардын төлөнүүгө тийиш болгон кредиттери бир валютада ишке ашырылат.

2.2.27-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели*

2.2.28-график. Классификацияланган кредиттердин кредиттер тобу боюнча үлүшү*

* графикке бул топтун кредит портфелинин үлүшү бир аз болгондуктан, “Карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, кредиттер улуттук валютада төлөнөт” деген 3-топ камтылган эмес (2015-жылдын 30-июнунан карата жалпы кредит портфелдин 0,8 пайызы).

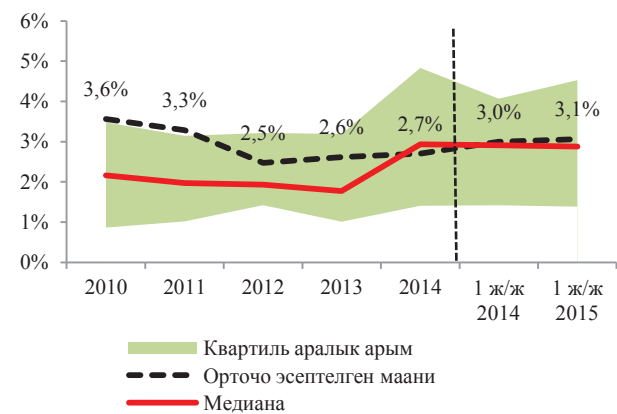

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы боюнча пайыздык тобокелдик орточо деңгээлде сакталган.

2.2.29-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)

ТСКдан пайыздарда

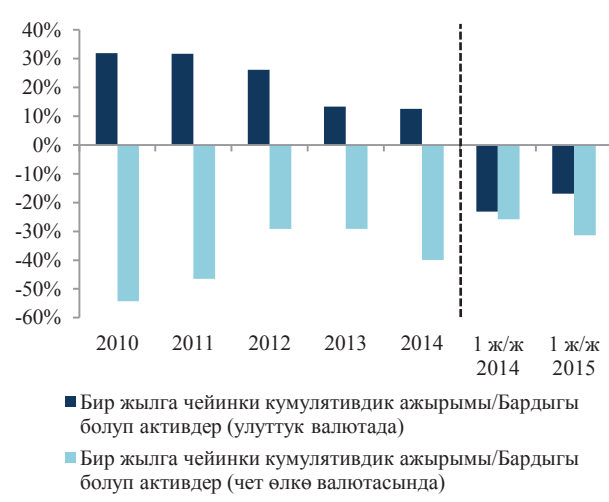
Пайыздык тобокелдиктин (VaR) таза суммардык капиталдан 3,0 пайыздан 3,1 пайызга чейин көбөйүүсү пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө ийкемдүү келген финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосунда ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча ажырымдын өсүшү менен шартталган.

2010-2015-жылдын алгачкы алты айы ичинде пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү жол берилген чекте болгон (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз).

2.2.30-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы

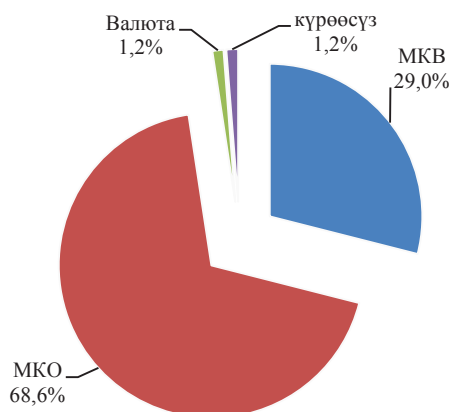
2.2.31-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

2.2.6. “Дуушарлануу” (чалдыгуу) тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүккө тиешелүү проблемалар келип чыккан шартта бири-бирине терс таасир тийгизүүгө алып келиши мүмкүн.

2.2.32-график. 2015-жылдын 1 ж/ж ичинде резидент банктар ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша

Кыргызстандын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду жогорку ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар же чет өлкө валютасы түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.32-график).

Бүтүндөй алганда, Кыргызстандын банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин деңгээли бир аз эле чекте катталган.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын банк сектору, мурдагыдай эле эл аралык финансы рынокторуна аз аралашкан.

Резидент эместерде жайгаштырылган активдер көлөмү 20,7 млрд. сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 13,2 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын кыйла жогорку концентрациялануусу Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна (ОЭСР) кирген өлкөлөрдүн аймагында байкалган – активдердин жалпы көлөмүнүн 10,1 пайызы (2.2.33-график).

2.2.33-график. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча, активдердин географиялык түзүмү

Чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү корреспонденттик жана депозиттик эсептерде 18,4 млрд. сом өлчөмүндө же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 89,1 пайызы топтолгон.

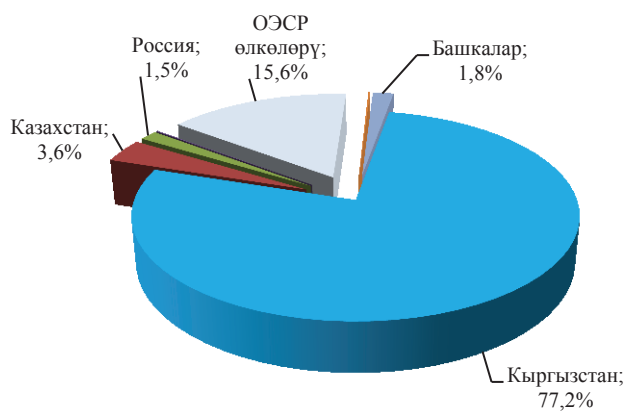
Мында, чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 74,5 пайызы 5 банкка туура келген.

2015-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместердин алдындагы милдеттенмелери 28,9 млрд. сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 22,8 пайызын түзгөн. Ресурстардын негизги көлөмү

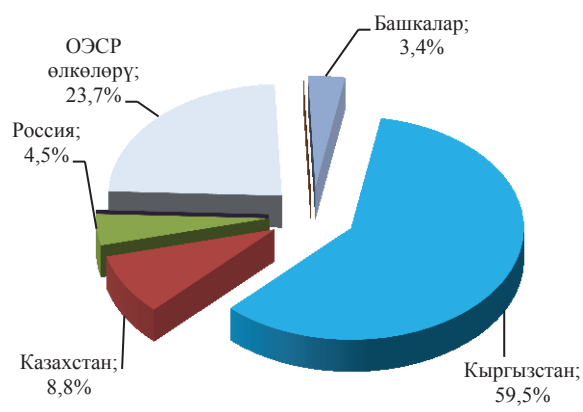
резидент эмес банктардан кредиттер жана депозиттер түрүндө тартылган, алар 27,6 млрд. сомду же резидент эместердин алдындагы милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 95,3 пайызын түзгөн.

2015-жылдын 30-июнуна карата резидент эместерден тартылган милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 83,6 пайызы 7 банкка туура келген.

2.2.34-график. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча, милдеттенмелердин географиялык түзүмү

2.2.35-график. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча өлкөлөр боюнча уставдык капитал

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 5,5 млрд. сомду же банк секторунун уставдык капиталдын жалпы көлөмүнүн 40,8 пайызын түзгөн.

2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

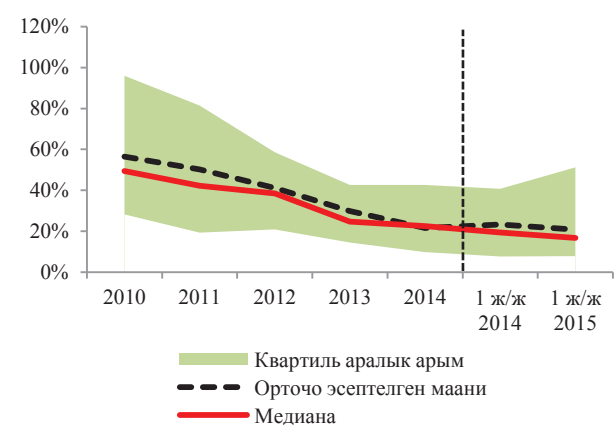
2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү²⁷

Бул ыкма, “классификацияланбаган” (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин проблемалуу кредиттер категориясына трансформацияланышына байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет²⁸. Кайталап стресс-тестирлөө классификацияланган (проблемалуу) кредиттердин өсүш арымдарын эсептөө мүмкүнчүлүгүн сунуштайт, мында капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыздык чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

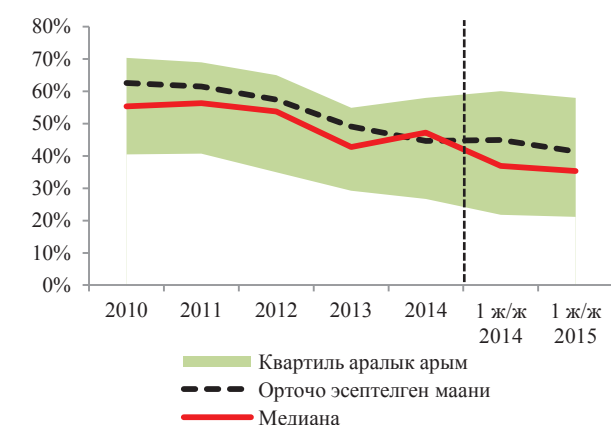
Жогоруда аталган ыкманы колдонуу менен эсептөөлөрдүн натыйжалары боюнча 2015-жылдын 30-июнуна карата проблемалуу болушу мүмкүн “классификацияланбаган” (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин үлүшү, орточо алганда 20,8 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна потенциалдуу негизде туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын орточо 41,3 пайызга чейинки кошумча РППУнү түзүү талап кылынышы мүмкүн (2.3.2-график).

2.3.1-график. “Иштеп жаткан”²⁹ кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге³⁰ өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн ТСКдан пайыздарда

²⁷ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

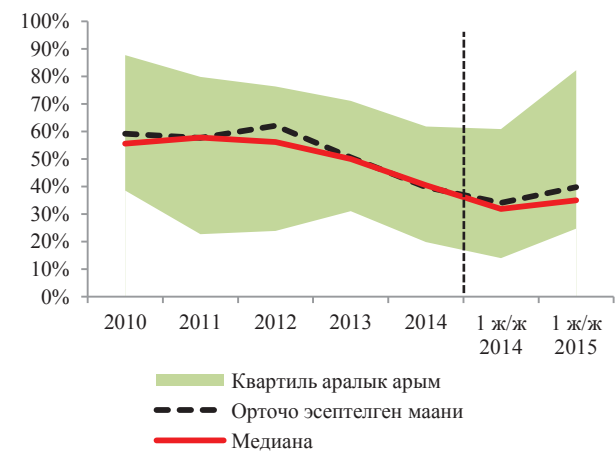
²⁸ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

²⁹ “Нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

³⁰ Мында КДК 12 пайызга чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 30 пайызга чейин төмөндөйт кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

экендигин тастыктап турат (2.3.1-таблица).

Банк секторунун ишинде орун алышы ыктымал болгон ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн ликвиддүүлүк ченеми өзүнчө сценарийди – ликвиддүүлүк ченемин 30 пайызга чейинки чектүү деңгээлге төмөндөтүшү мүмкүн болгон, жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгышынын максималдуу көлөмүн колдонуу менен эсептелген.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары (2.3.3-график), 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүнүн орточо алганда 41,0 пайыз чегинде мүмкүн болуучу агылып чыгышынын ордун жабууга жөндөмдүү

2.3.3. Рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө

Бүтүндөй алганда, рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы банк сектору, мурдагыдай эле, тике пайыздык жана валюталык тобокелдиктерге бир аз эле дуушарланышы мүмкүн экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке карата бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 11,2 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

2-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, кредиттер боюнча пайыздык чендердин 2,7 пайыздык пунктка төмөндөшү учурунда, коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

Бүтүндөй алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюталык тобокелдик (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюталык тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-сценарий – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында капиталдын шайкештиги (К2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерди жана милдеттенме-

лерди кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен тике валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, USD/KGS курсунун 575,2 пайызга өсүшү/төмөндөөсү учурунда коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	“Классификацияланган” категориясына өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	20,8
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөшү, мындай шартта КДК <i>пайыздык пункттарда</i> 12% чейин азаят	11,2
2-сценарий	Кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөшү, мындай шартта таза пайда <i>пайыздык пункттарда</i> нөл деңгээлине чейин төмөндөйт	2,7
Валюталык тобокелдик		
1-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мындай шартта КДК <i>пайыздарда</i> 12% чейин төмөндөйт	Коммерциялык банктар тике валюталык тобокелдикке дуушар болушат (валюта курсунун 100 % көбүрөөккө өзгөрүшү)
2-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы ($\pm$), мындай шартта таза пайда <i>пайыздарда</i> нөл деңгээлине чейин төмөндөйт	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Кардарлардын депозиттеринин үлүшүнүн депозиттердин жалпы көлөмүнөн агылып чыгышы, мында утурумдук ликвиддүүлүк коэффициенти <i>пайыздарда</i> 30% чейин төмөндөйт	41,0

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

Бүтүндөй алганда, банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ) системасынын абалына жетишиээрлик туруктуу катары баа берилген. Негизги көрсөткүчтөр: активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын төмөндөшү белгиленген. Банктык эмес сектордо проблемалуу кредиттердин үлүшү олуттуу өскөн. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКМдер системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

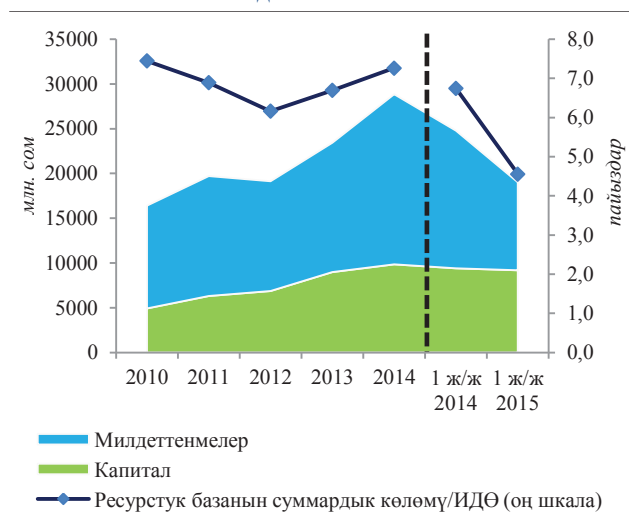
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттер боюнча орточо салмактынып алынган пайыздык чендери өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда (МФУ – 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,6 пайыздык пунктка, кредиттик союз – 0,7 пайыздык пунктка) жогорулаган.

3.1. Негизги тенденциялар

Кыргыз Республикасында 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча иши Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана жөнгө салынууга тийиш болгон банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин курамында: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “КСФК” ААКсы; 127 кредиттик союз; 176 микрофинансылык уюм (анын ичинде 5 микрофинансылык компания, 115 микрокредиттик компания жана 56 микрокредиттик агенттиктер) жана 287 алмашуу бюросу камтылат.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКМдин милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

Булагы: Улуттук банк

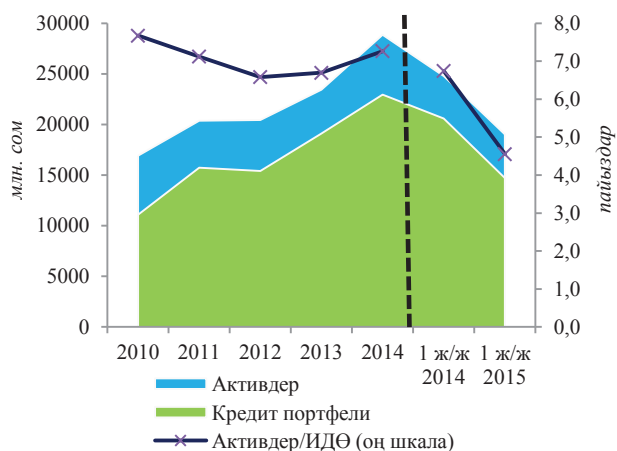
Эскертүү: 2015-жылдан берки маалыматтар МКК “Финка” ЖАКты эске алуусуз келтирилген

2015-жылдын алты айынын жыйынтыгы боюнча БФКМдердин милдеттенмеси 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 36,0 пайызга азайган жана 9 839,2 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКМдердин капиталы 2015-жылдын алты айы ичинде 2,3 пайызга азайган жана 9 186,8 млн. сомду түзгөн (3.1.1-график). Ресурстук базанын төмөндөөсү негизинен, МКК “Финка” ЖАКтын БФКМ курамынан чыгып “ФИНКА Банк” ЖАКка өзгөртүп түзүлүшү менен шартталган.

БФКМдердин ресурстук базасынын негизги көлөмү резидент эместерден алынган кредиттерге туура келет (2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча салыштырма салмак 72,1 пайызды түзгөн).

Активдер

3.1.2-график. БФКМдин активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: 2015-жылдан бери маалыматтар МКК “Финка” ЖАКты эске алуусуз келтирилген

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча 2015-жылдын алты айы ичинде БФКМдердин чогуу алгандагы активдери 23,2 пайызга төмөндөө менен 19 026,0 млн. сомду түзгөн. Мындай азаюу БФКМдердин кредит портфелинин азаюусу эсебинен камсыздалган (3.1.2-график).

БФКМдердин негизги иш багыты катары кредиттөө саналат. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКМдердин кредит портфелинин көлөмү 28,5 пайызга азаюу менен 14 713,6 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.1.1-таблица).

2015-жылдын 30-карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 25,2 пайызга азаюу менен 324 222 адамды түзгөн.

3.1.1-таблица. БФКМдин активдеринин түзүмү

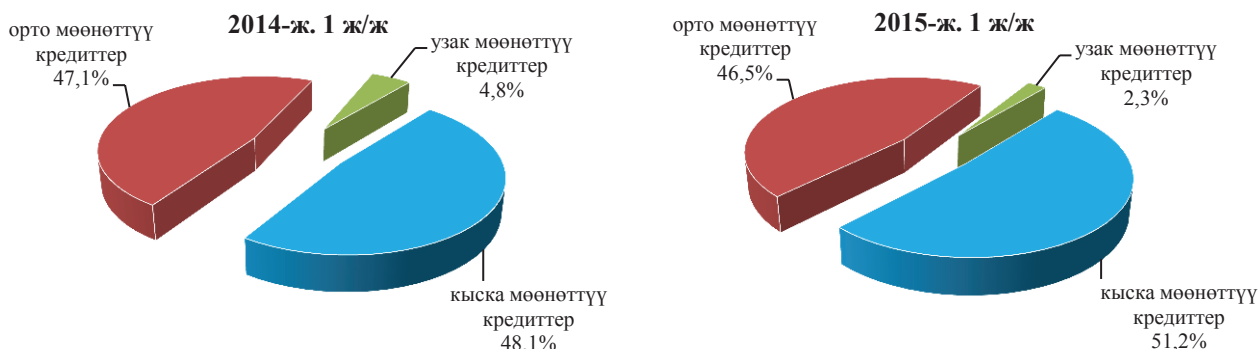
	30.06.2014		30.06.2015	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Финансылык активдер, анын ичинде:	22 667,2	91,5	17 388,7	91,4
кредиттер жана насыялар*	20 055,9	80,9	14 182,4	74,5
коммерциялык банктардагы корреспонденттик эсептер	1 418,7	5,7	1 629,0	8,6
коммерциялык банктардагы депозиттер	381,4	1,5	1 061,3	5,6
жана башка финансылык активдер	811,1	3,3	515,9	2,7
Финансылык эмес активдер, анын ичинде:	2 117,7	8,5	1 637,2	8,6
негизги каражаттар	812,4	3,3	620,1	3,3
жана башка финансылык эмес активдер	1 305,2	5,3	1 017,2	5,3
Бардыгы болуп активдер	24 784,9	100,0	19 026,0	100,0

Булагы: Улуттук банк

* РППУну алып салуу менен

Отчеттук мезгил ичинде БФКМдер тарабынан сунушталган кредиттер түзүмүндө төлөө мөөнөтү боюнча айрым бир өзгөрүүлөр жүргөн. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшү көбөйгөндүгү белгиленген (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКМдин кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: Мезгил ичиндеги маалыматтар

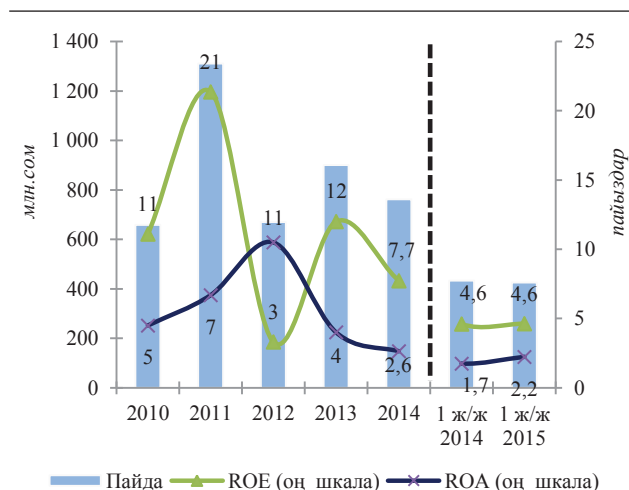
Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары БФКМдин кредит портфелинин олуттуу бөлүгү топтоштурулган негизги региондордон болуп саналат (чогуу алгандагы кредит портфелинин 66,9 пайызы, 3.1.2-таблица), бул республиканын ушул региондорунда иш жигеринин артышына байланыштуу болгон.

3.1.2-таблица. БФКМдин кредит портфелинин географиялык түзүмү

	30.06.2014		30.06.2015	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	6635,6	32,2	4969,6	33,8
Жалал-Абад областы	3227,8	15,7	2152,9	14,6
Ош областы	3262,7	15,8	2725,8	18,5
Баткен областы	1630,5	7,9	880,1	6,0
Ысык-Көл областы	1875,8	9,1	1425,1	9,7
Нарын областы	1203,2	5,8	822,6	5,6
Талас областы	1129,3	5,5	661,7	4,5
Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары	1622,0	7,9	1075,8	7,3
Бардыгы болуп	20586,9	100,0	14713,6	100,0

Кирешелүүлүк³¹

3.1.4-график. БФКМдин кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы*

Булагы: Улуттук банк

* КСФКны эске албаганда

2015-жылдын алты айынын жыйынтыгы боюнча БФКМдин таза пайдасы, өткөн жылга салыштырганда 1,8 пайызга төмөндөө менен 425,3 млн. сомду түзгөн. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 0,5 пайыздык пунктка төмөндөп 2,2 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү өзгөргөн эмес жана 4,6 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

³¹ ROA жана ROE индикаторы жылдык эсептөөдө берилген.

3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер

БФКМдин ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКМ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Кароого алынып жаткан мезгилге карата абал боюнча БФКМдин кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 6,1 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмүнүн 314,3 млн. сомго же 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 53,4 пайызга бир аз көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

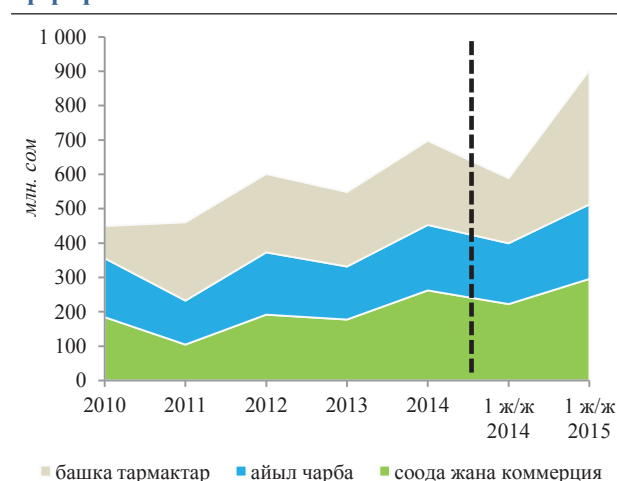
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКМдердин классификацияланган кредиттер түзүмүндө башка тармактарда тейленбеген кредиттердин үлүшүнүн олуттуу (2014-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 11,1 пайыздык пунктка) өскөндүгү катталган. БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү 43,2 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. Экономика тармактары боюнча БФКМдин классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

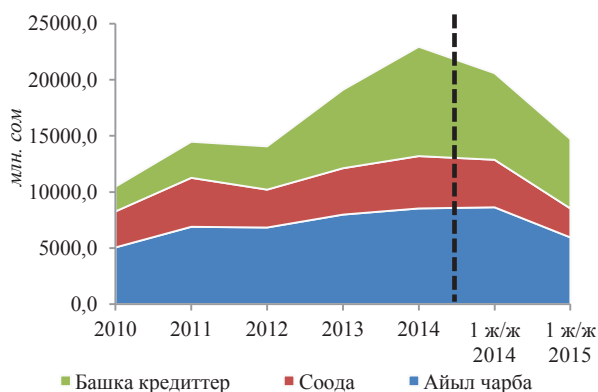
Тармактык концентрациялануу

БФКМдин кредит портфели айыл чарбада (БФКМдин кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 40,4 пайызы) жана соодада жана керектөө кредиттеринде (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 17,5 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө жаратылыш-климаттык шарттарга көз карандылыгынан улам, жогорку тобокелдиктер менен коштолгон.

Институционалдык концентрациялануу

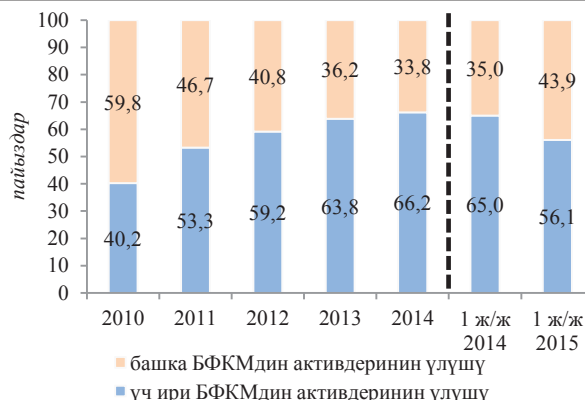
2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча үч ири БФКМ активдеринин үлүшү 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 8,9 пайыздык пунктка азаюу менен БФКМдин системасынын активдеринин жалпы көлөмүнүн 56,1 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКМдин кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКМдин активдеринин институционалдык түзүмү

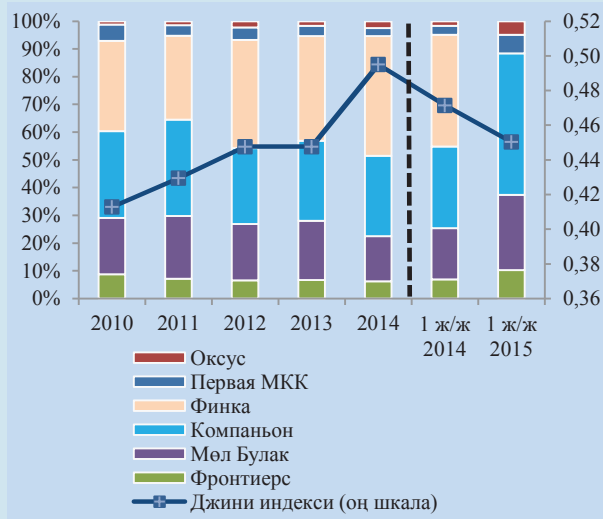
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү³²

— Херфиндаль-Хиршмандын индекси

БФКМ системасында концентрациялануу тобокелдигин талдап-иликтөө максатында, Херфиндаль-Хиршман индекси³³ эсептелип чыккан. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКМ системасы үчүн индекстин мааниси 1413,8 пунктту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁴ алынган маани БФКМдин активдеринин алгылыктуу чекте концентрацияланышын же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

3.2.5-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКМдин активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: 2015-жылдан бери маалыматтар МКК “Финка” ЖАКты эске алуусуз келтирилген

— Джини индекси

БФКМдерде активдердин бирдей ченемде бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында Джини индекси эсептелинген. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча индекстин мааниси 0,450 түзгөн, бул ири микрофинансылык институттардын арасында активдер тең салмактуу бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктап турат. Отчеттук мезгил ичинде концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү белгиленген (3.2.5-график).

³² Концентрациялануу индекстери 5 ири БФКМдин маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³³ $H = \sum_{i=1}^n (i \text{ үлүшү})^2$

³⁴ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1.000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден 0,18ге (же 1.000ден 1.800ге) чейинки мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18ден (же 1.800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

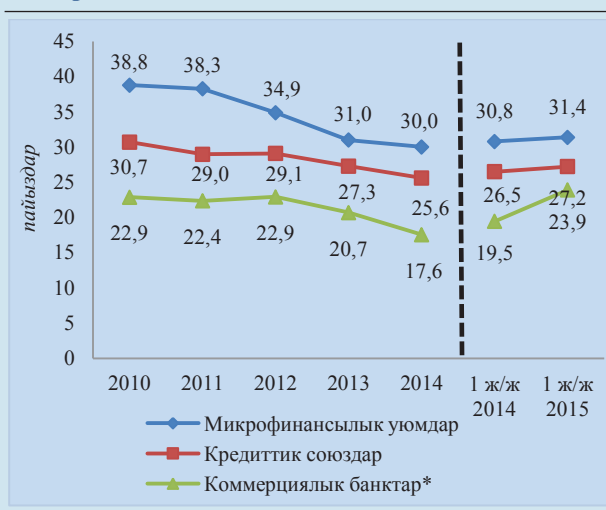
БФКМдин тышкы карызынын абалы

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКМдин тышкы карызынын көлөмү 97,8 млн. АКШ долларын түзгөн. БФКМдин тышкы карызынын институционалдык түзүмүндө олуттуу үлүш эл аралык финансы институттары тарабынан түзүлгөн жана каржылоого алынган беш ири БФКМге туура келет. БФКМдин тышкы карызынын басымдуу бөлүгү коммерциялык чет өлкө финансы-кредиттик мекемелерден алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 88,2 пайызы), калган бөлүгү – эл аралык финансы институттарынан алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 11,8 пайызы) туура келет.

2015-жылдын алты айынын жыйынтыгы боюнча ири БФКМдин тышкы карызы 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 60,2 пайызга азайып, 94,1 млн. АКШ долларын түзгөн.

7-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү

3.2.6-график. БФКМдин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин динамикасы*

Булагы: Улуттук банк

* улуттук валютадагы пайыздык чендери

Отчеттук мезгил ичинде БФКМдин кредиттери боюнча пайыздык чендердин жогорулоо тенденциясы байкалган. Микрофинансы уюмдарынын орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 0,6 пайыздык пунктка, ал эми кредиттик союздардыкы – 0,7 пайыздык пунктка жогорулаган (3.2.6-график).

2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркы³⁵ 5,5 пайыздык пунктка төмөндөгөн, буга 5 ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркынын 11,9 пайыздык пунктка төмөндөшү өбөлгө түзгөн (3.2.7 жана 3.2.8-графиктер).

Мында, ири БФКМ кредиттеринин өздүк наркы бүтүндөй БФКМ системасынын кредиттеринин орточо өздүк наркынан төмөн болгон.

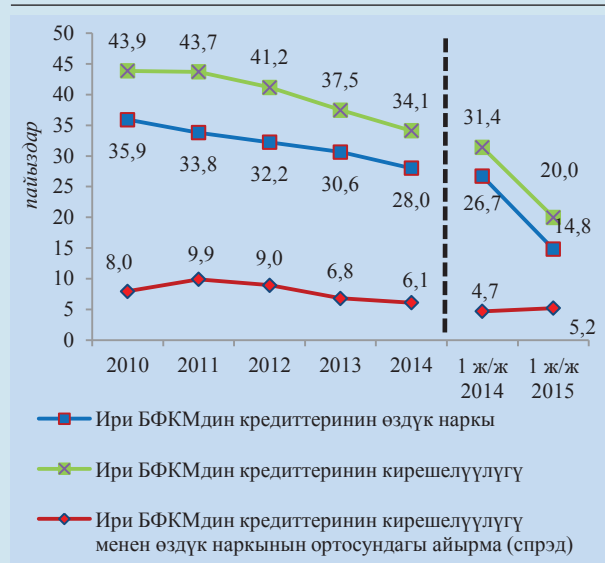
³⁵ Кредиттердин өздүк наркы же чыгым тартпоо чеги = (Дүң чыгашалар – Кредиттик эмес чыгашалар)/ Орточо жылдык кредит портфели.

3.2.7-график. БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

3.2.8-график. ири БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Жалпысынан алганда БФКМ кредиттеринин кирешелүүлүгүнүн төмөндөшү³⁶ белгиленген (3.2.7 жана 3.2.8-графиктер), бул БФКМдердин пайыздык кирешелеринин төмөндөө арымы кредит портфелинин орточо жылдык төмөндөө арымынан озгондугу менен шартталган.

³⁶ Кредиттердин кирешелүүлүгү пайыздык кирешелердин орточо жылдык кредит портфелине карата катышы катары эсептелет.

3.3. БФКМ системасын стресс-тестирлөө

БФКМдин кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Кредит портфелинин сапатынын начарлоосу бүтүндөй БФКМ системасына таасири эсептеле турган, стресс-тестирлөө жүргүзүлгөн.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий кароого алынган:

1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

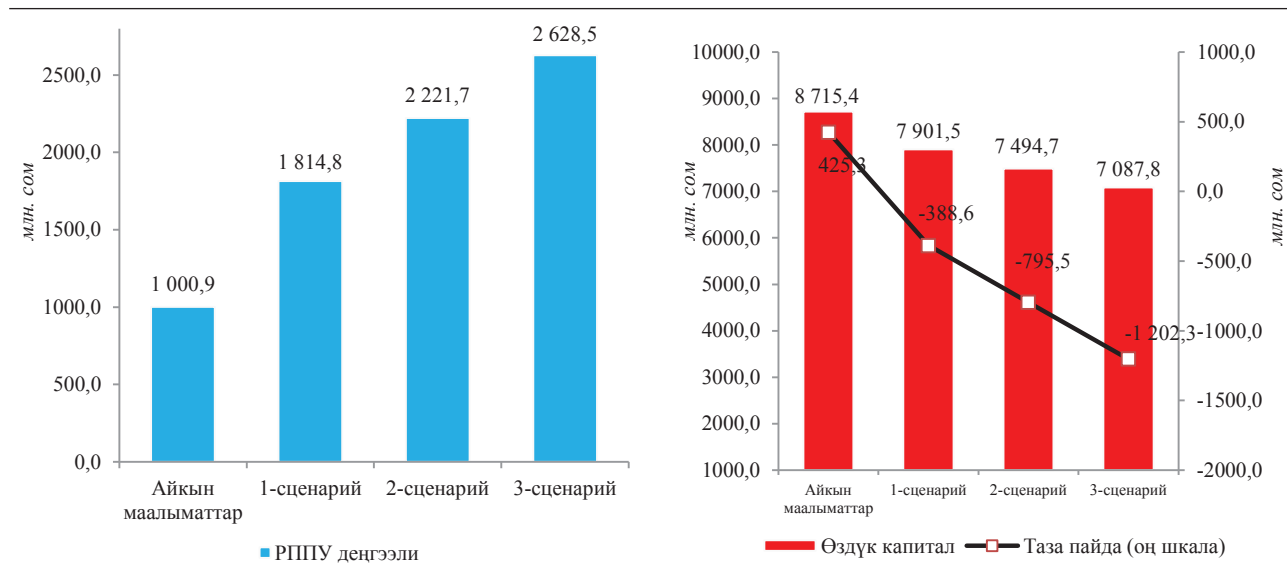
2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү төмөнкү категориялар боюнча бир калыпта жүрөт: “стандарттык”, “байкоо алдындагы”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКМдин кредит портфелиндеги РППУнун³⁷ үлүшү тандалып алынган сценарийге жараша 81,3 пайыздан 162,6 пайызга чейин жогорулап турган (3.3.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча натыйжалары

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Мында белгилей кетүүчү нерсе, кредит портфелинин сапатынын начарлоосу БФКМдин өздүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келет. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда, БФКМ сектору рентабелдүү эмес болуп, 388,6 млн. сом өлчөмүндө чыгым тарта баштайт. Экинчи жана үчүнчү сценарийлерди ишке ашыруунун натыйжасында, чыгымдар тиешелүүлүгүнө жараша 795,5 млн. сомго жана 1 202,3 млн. сомго чейин көбөйүшү мүмкүн (3.3.1-график).

³⁷ Микрофинансы уюмдар активдин суммасынын пайыздык катышында көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайы РППУну түзүшөт:

- стандарттык – 0%дан 5%га чейин
- байкоого алынган активдер – 10%
- субстандарттык – 25%
- шектүү – 50%
- жоготуулар – 100%

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, пайыздар

	БФКМдердин кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	11,3
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	13,9
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	16,5

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

БФКМдердин кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 5,2 пайыздык пунктка, 11,3 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү, биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасынан болушу мүмкүн. Экинчи сценарий жүзөгө ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 7,8 пайыздык пунктка, 13,9 пайыз деңгээлине чейин, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 10,4 пайыздык пунктка көбөйүп, 16,5 пайыз деңгээлине чейин жетиши ыктымал.

БФКМдердин кредиттик тобокелдигин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылган, ал БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКМдин проблемалуу кредиттеринин өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКМдердин классификацияланган кредиттер үлүшүнүн динамикасына таасирине баа берүү максатында төмөнкү сценарий каралган:

– ИДӨнүн өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 1,1 пайыздык пунктка, 7,2 пайыз деңгээлине чейин өсүшү мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын төлөм системасы жөнүндө” мыйзамы (мындан ары – Мыйзам) кабыл алынган жана аны төлөм системасы боюнча ченемдик укуктук базага ылайык келтирүү; аларды лицензиялоо жана каттоо жол-жобосунун алкагында төлөм системасынын операторлору жана төлөм уюмдары менен өз ара иш жүргүзүү боюнча иштер жүргүзүлгөн; ЕАЭБга мүчө мамлекеттердин борбордук банктары менен төлөм системаларына көзөмөлдүк жүргүзүү (оверсайт) маселелери боюнча кызматташтык активдештирилген. Кабыл алынган чаралар Кыргыз Республикасынын төлөм системасындагы финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга багытталган жана алар ишке ашыруу пландаштырылып жаткан чаралар топтомунун бөлүгү болуп саналат.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларында финансылык тобокелдик деңгээли минималдуу болуп, Улуттук банкта катышуучулардын корреспонденттик эсептеринде ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде сакталып турушу менен шартталган, ал улуттук валютадагы банктар аралык төлөмдөрдүн үзгүлтүксүз жүргүзүлүшүн камсыз кылат.

Өлкөнүн финансы секторунун туруктуу ишин аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана коопсуз төлөм системасы саналат.

2015-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеп турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ).
2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (СПК), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы.

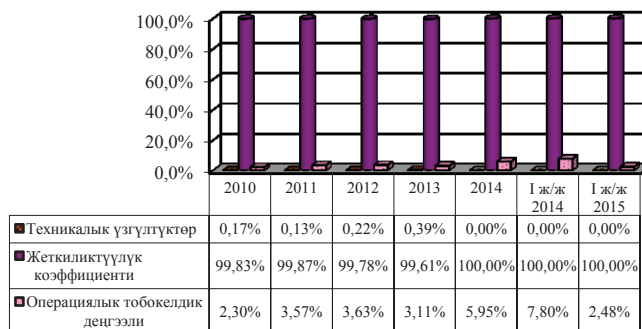
2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы штаттык режимде иштеп турган. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасындагы финансылык тобокелдиктер деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын системадагы жүгүртүүгө карата жогорку деңгээлде сакталып турушу эсебинен төмөн деңгээлде катталган (ликвиддүүлүк коэффициенти – 2,89, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 0,35 түзгөн). Катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү (2014-жылдын ушундай эле көрсөткүчүнө салыштырганда) 21,09 пайызга өсүшү катталып, 17,43 млрд. сомду түзгөн.

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүктүн көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде жүргүзүлгөн мониторингдин натыйжалары көрсөткөндөй, системанын жеткиликтүүлүк деңгээли жогору бойдон калган жана 100,00 пайызды (2014-жылдын тиешелүү мезгилинде 98,18 пайызды) түзгөн, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышына байланыштуу 2,48 пайызды түзгөн.

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөр системасы иш үзгүлтүктөрү банк тутуму сыяктуу эле, бүтүндөй финансы системасы үчүн да олуттуу кесепеттерди жаратышы мүмкүн болгон системалуу мааниге ээ төлөм системасы болуп санала тургандыгын белгилей кетүү зарыл.

Мындан тышкары эсептешүүлөрдүн grosстук системасында орун алышы ыктымал болгон финансылык тобокелдиктер көрсөткүчү катары *төлөмдөрдүн кезектүүлүгү жана катышуучулардын каражаттары жетишсиз болгондугунан улам ишке ашырылбаган төлөмдөр*³⁸ саналат. Отчеттук мезгил ичинде кезекте турган 10 төлөм катталган (4.1-таблица). Бир төлөмдүн кезекте туруп калышы убактысынын орточо мааниси 16 мүнөткө жакынды түзгөн (бул анчалык олуттуу эмес).

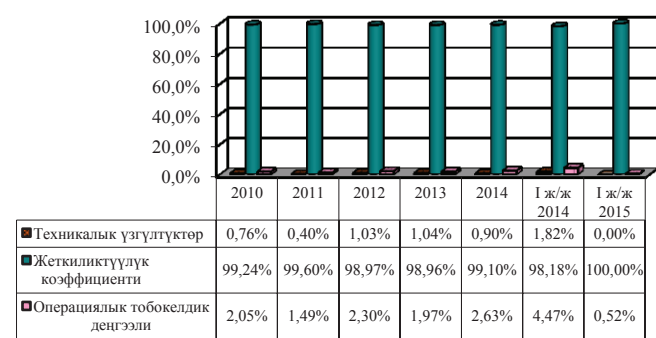
4.1-таблица. ГСРРВ төлөмдөрү боюнча чогуу алгандагы маалыматтар

Аталышы	2009	2010	2011	2012	2013	2014	1 ж/ж 2014	1 ж/ж 2015	Өсүш (%)	Өсүш арымы
Кезектеги төлөмдөр:										
- Саны	46	40	204	215	210	526	149	10	0,1	-139,0
- Суммардык убакыт (минут)	1987	1312	6904	11469	10730	2543	1105	157	-85,8	-948,0
Ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги боюнча аткарылбаган төлөмдөр:										
- Саны	2	3	8	4	7	6	6	0	-100,0	-6,0
- Көлөмү (млн. сом)	185,4	22,0	32,3	1,3	17,2	715,1	715,1	0,0	-100,0	-715,1

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кезекте катталган төлөмдөр башка катышуучулар үчүн финансылык тобокелдиктерди жараткан эмес, анткени алар катышуучунун корреспонденттик эсебине келип түшүүсү менен төлөмдү системага жөнөтүү ортосундагы убакыт ажырымына байланыштуу болгон. Системада белгиленген эрежелерге ылайык, айрым бир катышуучуларда ликвиддүүлүк жетишсиз болсо, мындай төлөмдөр операциялык күндүн акырында система тарабынан дароо четке кагылат.

4.3-график. ПКСге жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

узартуунун эсебинен операциялык тобокелдик деңгээли 0,52 пайызды түзгөн, бул 3,96 пайыздык пунктка төмөн.

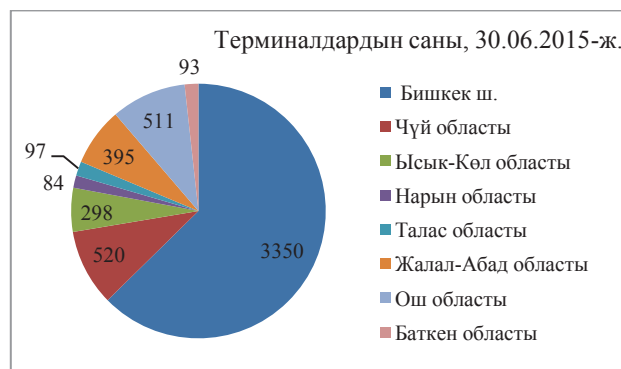
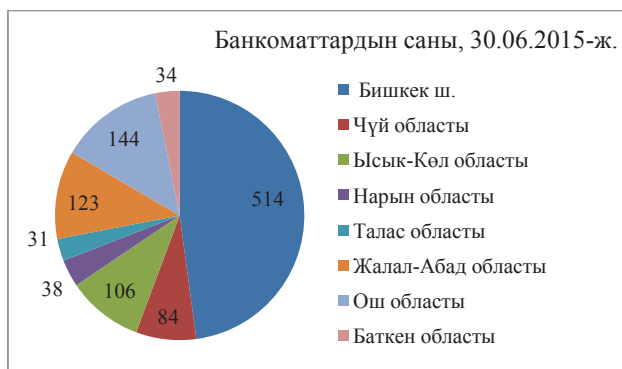
Банктык төлөм карттар менен эсептешүүлөр системасы. 2015-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Элкарт төлөм карттары жана 5 эл аралык карттар системасы менен эсептешүүлөрдүн улуттук системасы иш алып барган.

Отчеттук мезгил ичинде **пакеттик клиринг системасында** финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден 4 эсеге жогору болгон. Пакеттик клиринг системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин натыйжалары боюнча, 2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору болуп 100,00 пайызды түзгөн (2014-жылдын тиешелүү мезгилинде 98,18 пайыз), мында иш регламентин 3,96 пайыздык пунктка төмөн.

³⁸ Мындай жагдай, катышуучулардын Улуттук банкта ачылган корреспонденттик эсебинде акча каражаттарынын жетишсиздигинен улам келип чыгат.

Учурда, орточо алганда ар бир төртүнчү адам картка ээ (калктын эмгекке жарамдуу жана эмгекке жарамдуу курактан ашкандардын саны 3 945,8 миң адамды эсептөөгө алганда). Ошол эле мезгилде, эмитирленген төлөм карттарынын санынын көбөйүүсүнүн оң тенденциясы байкалган. Алсак, кароого алынып жаткан мезгилге карата абал боюнча жүгүртүүдөгү төлөм карттарынын жалпы саны 1 045,8 миң даананы түзгөн жана 2014-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда карттардын саны 31,2 пайызга көбөйгөн.

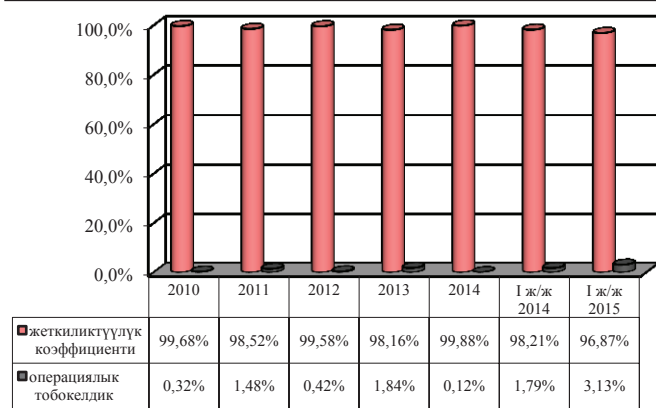
Аралыкта орнотулган жабдуулар боюнча жагдай төмөнкүчө түптөлгөн: иштеп жаткан терминалдардын жана банкоматтардын жалпы саны 1 074 банкоматты жана 5 348 терминалды (анын ичинен: 4 080 терминал соода-сервистик түйүндөрдө жана 1 268 терминал коммерциялык банктардын филиалдарында жана аманат кассаларында орнотулган) түзгөн. Өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда банкоматтардын өсүшү 20,8 пайызды, ал терминалдардыкы – 36,0 пайызды түзгөн). Мында негизги үлүш Бишкек шаарында орнотулган жабдууларга туура келет.

Кыргыз Республикасында Нак эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүү боюнча мамлекеттик программанын 2012-2017-жылдарга каралган иш-чараларын (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2012-жылдын 14-майындагы № 289/5/1 биргелешкен токтому), ошондой эле “Кыргыз Республикасынын аймагына 2015-2017-жылдарда банк жабдууларын ташып келүү жөнүндө” келишимин ишке ашыруунун алкагында коммерциялык банктар тарабынан республиканын бүтүндөй аймагы боюнча банктык төлөм карттарды тейлөө инфраструктурасын кенейтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө.

Мындан тышкары, Улуттук банк тарабынан 2015-жылдын январынан тартып калктын финансылык сабаттуулугун жогорулатууга багытталган бир катар иш-чаралар ишке ашырылган: орто мектептерде, университеттерде, бюджеттик уюмдарда көчмө семинарлар уюштурулган; “Акча алиппеси” чыгарылган. Кыргызстандын жогорку окуу жайлары да окуу процессине финансылык сабаттуулук боюнча курстарды кошо киргизе башташкан. Тиешелүү усулдук пособиелер иштелип чыккан.

4.4-график. ББПБда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

“Элкарт” улуттук системасында отчеттук мезгил ичинде 22 коммерциялык банк тейлөөнү жүзөгө ашырып турган жана кийин алардын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана иликтөөлөрдүн натыйжалары боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 96,87 пайызды түзгөн. Системадагы техникалык кемчиликтерди эске алганда, операциялык тобокелдиктер деңгээли 3,13 пайызды түзгөн.

Төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн эл аралык системасы жагында коммерциялык банктар Visa,

MasterCard, American Express, Union Pay жана Золотая Корона сыяктуу эл аралык төлөм системалары менен иш алып барышууда.

2015-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эле акча алуу жана жөнөтүү **22 эл аралык акча которуу системалары аркылуу** ишке ашырылган.

Кириш төлөмдөрдүн саны жана көлөмү өткөн жылга салыштырганда төмөндөгөн, ал которуулардын саны боюнча 15,58 пайызды, ал эми көлөмү боюнча – 11,69 пайызды жана 50,06 млрд. сомду түзгөн. Чыгыш которуулардын саны 12,81 пайызга өсүшү байкалган, бирок мында жөнөтүлгөн төлөмдөрдүн көлөмү 9,59 пайызга төмөндөгөн. Алсак, жөнөтүлгөн акча которуулардын жалпы көлөмү 14,18 млрд. сомду түзгөн.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү боюнча иш жүргүзүлгөн. Мында, Улуттук банктын көзөмөл функцияларынын натыйжалуулугун арттыруу, финансы кызмат көрсөтүүлөрүн керектөөчүлөрдүн укугун коргоо, ошондой эле ченемдик укуктук актыларды эл аралык стандарттарга жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарындагы өзгөртүүлөргө ылайык келтирүү маселелерине өзгөчө көңүл бурулган.

Банктардын жана финансы-кредит мекемелеринин ишин лицензиялоо

2015-жылдын башталышында Улуттук банк тарабынан иштеп турган коммерциялык банктар үчүн (банк-резиденттердин филиалдарын кошо алганда) уставдык капиталдын минималуу өлчөмү 600 млн. сомдон кем эмес чекте белгиленген. Мында иштеп турган коммерциялык банктардын (банк-резиденттердин филиалдарын кошо алганда) уставдык капиталынын минималдуу өлчөмүн акырындап көбөйтүү максатында аны калыптандыруунун төмөнкүдөй мөөнөттөрү белгиленген:

- 2015-жылдын 1-июлуна чейин – 300 млн. сом;
- 2016-жылдын 1-июлуна чейин – 400 млн. сом;
- 2017-жылдын 1-июлуна чейин – 600 млн. сом;

Банктардын кызмат адамдарынын документтерин кароо тартибин өркүндөтүү жана коммерциялык банктардын түзүмдүк бөлүмдөрүн ачуу жол-жобосун жеңилдетүү максатында, “Банктардын ишин лицензиялоо жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Алмашуу бюролорун ачуу үчүн зарыл болгон жүгүртүү каражаттарынын минималдуу өлчөмүнө карата талаптар отчеттук жылдын экинчи чейрегинде 2015-жылдын 1-апрелинен тартып 1-июлуна чейин 500 000 сомго чейин төмөндөтүлгөн.

Таасир этүү чаралары

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасы Улуттук банкынын коммерциялык банктарга жана финансы-кредит мекемелерине карата таасир этүү чараларын колдонуу маселелери боюнча ченемдик укуктук актыларын өркүндөтүү алкагында, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык банктын кызмат адамдарына жана/же олуттуу катышуучуларына карата таасир этүү чараларын колдонуу жөнүндө нормаларга тиешелүү, ошондой эле банк ишин алгылыксыз жана кооптуу банк тажрыйбасы катары таануу тартибин белгилөө боюнча бир катар ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Банктардын регулятивдик отчету

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттун берилишин жөнгө салган, Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын шайкеш келтирүү максатында, төмөнкү документтерге өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилди.

Тобокелдиктерди тескөө жана башка маселелер

Айыл-чарбасын өнүктүрүүгө көмөктөшүү жана айыл чарба өндүрүүчүлөрүн колдоо максатында Банктык эсептер, аманаттар (депозиттер) боюнча эсептер менен иштөө боюнча нускоого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган. Өзгөртүүлөрдө жана толуктоолордо өсүмдүк өстүрүү жана мал чарбачылыгы менен алектенишкен жеке адамдардын (резиденттердин)-айыл чарба өндүрүүчүлөрдүн мамлекеттик органдарда катталгандыгы тууралуу документтерди (патент/күбөлүк) берүүсүз эле кредит алуу жана тейлөө үчүн эсептешүү эсептерин ачуу мүмкүнчүлүгү каралган.

Мында жеке адамдар банкка Кыргыз Республикасынын мыйзам талаптарына ылайык жерди пайдалануу укугун тастыктаган документтерди же малынын бар экендиги тууралуу документтерди берүүгө милдеттүү. кредит боюнча төлөмдөрдүн негизги бөлүгү нак эмес формада жүзөгө ашырылууга тийиш.

Контракттык каржылоо

Банк продуктарын өнүктүрүү жана банк ишин коштоп жүргөн тобокелдиктерди төмөндөтүү үчүн шарттарды түзүү максатында, мындай банктык продуктту контракттык каржылоо катары сунуштоо боюнча кредиттик иш менен байланышкан, айрым ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуу

Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салган мыйзамдардагы өзгөртүүлөргө жана толуктоолорго шайкеш келтирүү максатында, Улуттук банк тарабынан микрофинансылык жана микрокредиттик компаниялардын ишин жөнгө салган, ченемдик укуктук актыларга сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Микрофинансылык жана микрокредиттик компанияларга уюштуруучулардан (акционерлерден) болушкан жеке адамдардан сыяктуу эле, уюштуруучулардан (акционерлерден) болушкан юридикалык жактардан да каражаттарды карыз алуу укугу сунушталган.

Доллар түрүндөгү кредиттер боюнча

Долларлашууну төмөндөтүү жана чет өлкө валютасында кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон кыйыр валюта тобокелдиктерин минималдаштыруу максатында Улуттук банк чет өлкө валютасында жаңы берилген кредиттерге карата талаптарын күчөткөн, ал эми улуттук валютадагы жаңы кредиттерге карата талаптарын жеңилдеткен. Көбүнчө, банктар белгилүү бир шарттар сакталган шартта, валюталык кредиттерди сом түрүндөгүгө реструктуризациялоодо жаңы валюталык кредиттер боюнча камдарды кыйла жогорку өлчөмдө жана улуттук валютадагы жаңы кредиттер боюнча камдарды азыраак өлчөмдө түзүүгө тийиш. Ошентип, банктар кредит берүүдө кардарлардын кирешелер түзүмүнө, кардардын улуттук валютада чогуу алгандагы кирешелер көлөмү жана чет өлкө валютасындагы көлөмү кандай экендигине өзөгөчө көңүл буруулары зарыл.

Ислам каржылоо принциптери

Микрофинансылык уюмдарга жана кредиттик союздарга ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашыруу укугу сунушталган “Кыргыз Республикасындагы микрофинансылык уюмдар жөнүндө” жана “Кредиттик союздар жөнүндө” мыйзамдарга толуктоолордун кабыл алынгандыгына байланыштуу ФКМ менен кардардын ортосунда ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык келишилген бүтүм боюнча түзүлгөн типтүү келишимди стандартташтыруу боюнча ченемдик укуктук актка толуктоолор иштелип чыккан жана кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү³⁹

(пайыздарда)

	2013	2014	1 ж/ж 2014	1 ж/ж 2015
Банк сектору				
Капиталдын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрү				
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата нормативдик капитал	24,5	21,8	22,1	20,9
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата биринчи деңгээлдеги капитал	19,5	16,4	18,2	17,6
Чогуу алгандагы активдерге карата өздүк капитал	17,0	16,2	16,3	15,7
Классификацияланган кредиттердин өздүк капиталга карата катышы	6,5	6,6	6,1	8,9
Чогуу алгандагы милдеттенмелерге карата өздүк капитал	20,7	19,5	19,6	18,7
Активдердин сапаты				
Классификацияланган кредиттердин кредит портфелине карата катышы	5,5	4,5	4,6	5,2
Кредит портфелине карата РППУ	3,3	2,6	2,8	2,8
Классификацияланган кредиттерге карата РППУ	59,6	58,8	61,0	54,0
Валюталык насыялардын кредит портфелине карата катышы	53,6	57,6	52,2	52,6
Рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү				
ROA	2,8	2,6	2,4	1,6
ROE	18,0	18,7	16,0	11,5
Дүң кирешеге карата пайыздык маржа	57,3	58,6	57,3	53,4
Депозиттер жана кредиттер боюнча маалымдама чендердин ортосундагы спрэд	7,7	7,7	7,9	7,8
Ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү				
Жогорку ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы активдерге карата катышы	33,2	28,3	27,4	26,9
Жогорку ликвиддүү активдердин кыска мөөнөттүү милдеттенмелерге карата катышы	69,9	65,0	56,8	64,5
Рынок тобокелдигине карата көз карандылык				
Таза ачык валюта позициясынын өздүк капиталга карата катышы	5,6	8,3	8,4	1,0
Башка финансылык корпорациялар*				
Активдердин финансы секторунун чогуу алгандагы активдерине карата катышы	17,2	17,6	16,5	10,6
Активдердин ИДӨгө карата катышы	6,7	8,0	6,7	4,6
Корпоративдик сектор (орто жана ири ишканалар)				
Активдердин рентабелдүүлүгү (ROA)	5,5	-0,3	маалымат жок	маалымат жок
Капиталдын рентабелдүүлүгү (ROE)	16,4	-1,2	маалымат жок	маалымат жок
Чогуу алгандагы милдеттенмелердин өздүк капиталга карата катышы (левераж)**	2,1	2,9	маалымат жок	маалымат жок
Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти	1,3	1,2	маалымат жок	маалымат жок
Үй чарба сектору				
Үй чарба карызынын ИДӨгө карата катышы	13,4	18,1	15,9	18,0
Үй чарба карызынын колдо болгон кирешеге карата катышы	21,8	27,3	25,3	27,2

Булагы: Улуттук банк, УСК. Эсептөөлөр: Улуттук банк

* - башка финансылык корпорациялар БФКМдерди түшүндүрөт

** - корпоративдик сектордун өздүк капиталы "ЦентерраГолдИнк." компаниясынын акцияларын эске алуусуз берилген

³⁹ Финансылык туруктуулук индикаторлору ЭВФ методологиясына ылайык эсептелген ("Финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүн түзүү боюнча колдонмо", ЭВФ 2007).

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул, финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттардын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат

Банктык кредиттер – бул, банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттар.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча – бул, адистештирилген институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул, бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзгөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак-жай жана тамак-аш азыктарына) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, алардын наркынын пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак-жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын батирлерди (квартираларды) сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак-жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык батирдин (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициентти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициентти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макроруденциалдык талдап-иликтөө – бул, бүтүндөй финансы системасынын таасирдүү жактарына жана чабал жерлерине баа берүү жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салык алынгандан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – бул, портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө карата кемчиликтерине баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашыра турган рынок катары аныкталат.

VaR (Value at Risk) – белгилүү бир мезгил ичинде акча түрүндө келип чыгышы ыктымал болгон максималдуу жоготуулар.

АӨБ	– Азия өнүктүрүү банкы
ААК	– ачык акционердик коом
АКШ	– Америка Кошмо Штаттары
БФКМ	– банктык эмес финансы-кредит мекемелери
ГСРРВ	– Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ)
ЕАЭБ	– Евразия экономика бирлиги
ЖАК	– жабык акционердик коому
ИДӨ	– ички дүң өнүм
КБИ	– керектөө бааларынын индекси
КДК	– капитал жетиштүүлүгүнүн коэффициенти
КММ	– күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ	– Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
КР	– Кыргыз Республикасы
КФБ	– Кыргыз фондулук биржасы
МБК	– мамлекеттик баалуу кагаздар
МИП	– мамлекеттик инвестиция программасы
МКО	– мамлекеттик казыналык облигациялар
МФУ	– микрофинансылык уюм
МЭБК	– мамлекеттик эмес баалуу кагаздар
Улуттук банк	– Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	– Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
ОВП	– ачык валюта позициясы
ОЭСР	– Экономикалык кызматташтык жана өнүктүрүү уюму
РППУ	– потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн каралган камдар
ТСК	– таза суммардык капитал
СПК	– Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (СПК)
ФАО	– Бириккен улуттар уюмунун Азык-түлүк жана айыл чарба боюнча иш алып барган уюму
ФКМ	– финансы-кредит мекемелери
ЭВФ	– Эл аралык валюта фондусу